

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

Черняк Роман Юрійович

Селекція митних ризиків: вітчизняна та зарубіжна практика

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійна програма – Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФМСм-22

Черняк Роман Юрійович

Науковий керівник:

к.е.н., доцент, А.Я.Кізіма

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" _____ " _____ 2023р.

Завідувач кафедри _____ О.П. Кириленко

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 Теоретико – концептуальні засади митних ризиків.....	6
1.1. Митні ризики: об’єктивні та суб’єктивні чинники існування в умовах функціонування митної політики.....	6
1.2. Митний контроль як інструмент боротьби з митними ризиками.....	12
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2 Прагматика попередження та ефективної протидії митним ризикам в Україні.....	19
2.1. Моніторинг ефективності попередження і протидії митним ризикам за допомогою системи АСАУР.....	19
2.2. Оцінка ризику недонадходження до бюджету митних платежів	25
Висновки до розділу 2.....	32
РОЗДІЛ 3 Напрями удосконалення управління митними ризиками в Україні у контексті світового досвіду.....	34
3.1. Зарубіжний досвід управління митними ризиками та можливості його використання в Україні.....	34
3.2. Нові підходи щодо підвищення ефективності управління митними ризиками у сучасних умовах.....	40
Висновки до розділу 3.....	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність є значною по своїх масштабах та кінцевих результатах як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів, бізнесу, простих громадян. Внаслідок цього, виникає ряд ризиків у митній діяльності як для держави, так і для бізнесу, громадян країни і які по своїй суті можуть мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер, але всі вони характеризуються невизначеністю і тою шкодою, яку вони несуть для митної справи загалом. Митні ризики тісно пов'язані з порушенням митного законодавства, які проявляються у здійсненні митних правопорушень і протидією держави їм: або на стадії їх попередження, або вже коли вони виникли - зменшенню їх впливу на той чи інший митний процес.

Основним суб'єктом протидії митними ризикам, є Державна митна служба України та митні органи на місцях, крім того ще ряд органів мають вплив на митні ризики, зокрема Рахункова палата України, Міністерство фінансів України тощо.

Вважається, що найбільш ефективним інструментом протидії митним ризикам є митний контроль, який здійснюють митні органи, але при умові що він базується на дотриманні принципу вибірковості і із застосуванням системи аналізу та управління ризиками, основою якої є профілі ризику, тільки в такому випадку можна говорити про його ефективність. Ці всі вимоги до організації митного контролю в Україні, ґрунтуються на використанні кращого світового досвіду у цій галузі і врахуванні основних нормативно-правових актів Всесвітньої митної організації, Світової організації торгівлі, Митного кодексу Європейського співтовариства тощо.

Окремими аспектами селекції митних ризиків і системи управління ризиками займалися такі українські вчені як: Л. Батченко, І. Бережнюк, Ю. Бугель, А. Войцещук, С. Герчаківський, О. Годованкць, О. Гребельник, Л. Гуцаленко, Є. Додін, І. Кекіш, М. Ковальова, А. Крисоватий, М. Кучерявенко,

О. Мужев, П. Пашко В. Товт, В. Фабіянська, Л. Федоришина, Г. Чекаловська, Н. Щербатюк та ін.

Але, одночасно, необхідно визнати, що в Україні досі немає спеціальних досліджень з проблематики селекції митних ризиків, зокрема не є достатньо дослідженими питання функціонування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками на основі світового досвіду.

Мета роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження основних положень щодо селекції митних ризиків, прагматики митного контролю в Україні на основі системи управління та аналізу ризиками (АСАУР) і вдосконалення цього процесу із врахуванням світового досвіду .

У результаті виконання кваліфікаційної роботи були виконані наступні завдання:

- досліджено зміст категорії « митний ризик»;
- визначено організаційно – правові основи митного контролю побудованого на принципі вибірковості і на основі врахування митних ризиків;
- розглянуто практичні аспекти нівелювання впливу ризиків на митні надходження як основного джерела формування дохідної частини бюджету;
- проаналізовано застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками в Україні;
- охарактеризовано світовий досвід застосування системи управління ризиками;
- запропоновано напрями вдосконалення роботи з митними ризиками в Україні у контексті світового досвіду.

Об’єктом дослідження є митні ризики.

Предметом дослідження теоретичні та прагматичні аспекти селекції митних ризиків в Україні та за кордоном.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи системного аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, методи причинно – наслідкового зв'язку і порівняння, метод графічного аналізу, абстрактно – логічний.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі акти з питань митної справи в Україні, матеріали Державної митної та податкової служби України, Рахункової палати України, Державної служби статистики України, наукові статті у спеціалізованій та періодичній пресі.

Практична значущість: основні положення роботи можуть бути використані у теоретичній та практичній діяльності органів державної влади, які займаються селекцією митних ризиків і здійснюють митний контроль на основі системи аналізу та управління ризиками, зокрема Державної митної та податкової служби України.

Наукова новизна роботи полягає у виробленні напрацювань як у теоретичному, так і практичному аспектах, напрямків ефективної селекції митних ризиків і системи аналізу та управління митними ризиками.

Апробація. Результати кваліфікаційної роботи апробовані на ХХ Всеукраїнській науково-практичній студентській конференції студентів і молодих вчених «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів» (25 травня 2023 р., м. Тернопіль) та на Дев'ятих Всеукраїнських наукових читаннях пам'яті С.І. Юрія (м. Тернопіль, 17 листопада 2023 року).

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладений на 50 сторінках, у тому числі робота містить 12 таблиць, 12 рисунків. Список використаних джерел налічує 60 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО – КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МИТНИХ РИЗИКІВ

1.1. Митні ризики: об'єктивні та суб'єктивні чинники існування в умовах функціонування митної політики

Розглядаючи поняття митного ризику, відмітимо, що ризик присутній не тільки у митній діяльності, він об'єктивно присутній практично у всіх сферах життя людини і суспільства загалом. Загально прийнято вважати, що він характеризує невизначеність, призводить до порушень встановлених стандартів діяльності в тих чи інших суспільних сферах і тому завдання відповідних зацікавлених структур, зменшити або не допустити виникнення ризику.

Митний кодекс України визначає управління ризиками «як роботу митних органів з аналізу ризиків, виявлення та оцінки ризиків, розроблення та практичної реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків, оцінки ефективності та контролю застосування цих заходів» [24].

У даному контексті деякі автори під ризиком розуміють «певну імовірність недотримання вимог законодавства України в галузі митної справи та вимог щодо митного оформлення» [18, 42].

О. Комаров зазначає, що «митний ризик – це потенційна ймовірність порушення норм митного, а також норм відповідних галузей національного законодавства, що регулюють пов'язані з митними правові відносини» [20].

У процесі своїх подальших досліджень, даний автор характеризує митний ризик як «порушення норм митного та відповідних галузей національного й міжнародного законодавства, які регулюють пов'язані з митними правовідносини, що створює небезпеки державним та суспільним інститутам й інституціям» [19, 35].

Спільним в обох визначеннях є, те що ризик пов'язується з процесом порушення діючого митного законодавства і є суспільно небезпечним явищем.

В інших джерелах, автор на основі проведеного аналізу категорії «митний ризик» робив висновок, «що в науковій літературі та міжнародному законодавстві його трактують як неодолення бажаного результату, що призводить до митної шкоди» [4,111].

На думку наступного автора, митний ризик здебільшого розглядають як:

– «ймовірність/вірогідність порушень митних правил, реалізації митної загрози, недотримання митного законодавства тощо;

- втрату/небезпеку втрати;
- поєднання ймовірності порушень та негативних наслідків» [58, 128].

І далі було виділено ряд особливостей митного ризику:

- «наявність негативних наслідків;
- стабільний або прогресуючий характер наслідків;
- мінімальний поріг настання ймовірності порушення митного законодавства;
- мінливість;
- суб'єктивно-об'єктивна природа оцінювання» [58, 128].

Якщо сконцентрувати погляди вітчизняних вчених на зміст категорії «митний ризик», то це можна відобразити наступним чином (табл.1.1.). Узагальнюючи дані твердження вчених щодо митного ризику, можна прийти до висновку, що він містить ряд характерних ознак, за яким його можна виявляти: завжди присутнє порушення митного законодавства з боку суб'єкта правовідносин та обов'язковою умовою є завдання шкоди державі, яке зазвичай проявляється у матеріальній шкоді і зокрема недонадходженні митних податків як джерела формування дохідної частини бюджету і цей ризик особливо небезпечний в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів в умовах кризи, наприклад війни.

Таблиця 1.1

Трактування поняття «митний ризик» в науці [58, 129]

Автор (автори)	Тлумачення поняття
С.С. Терещенко (2000 рік)	Митний ризик – ймовірність наявності контрабандних товарів або порушень митних правил під час здійснення процедур митного контролю та митного оформлення вантажів.
П.Я. Пісной (2008 рік)	Митний ризик – це ймовірність реалізації певної митної загрози з прогнозованим або непрогнозованим можливим збитком, а також її можливих наслідків у митній галузі.
П.В. Пашко (2010 рік)	Митний ризик – це кількісна величина митного виклику у вигляді певної оцінки чи ймовірності реалізації наявної або потенційної митної загрози щодо усвідомленої можливості виникнення митної шкоди, при цьому ймовірність реалізації загрози має збалансовано розраховуватися на підставі комплексного оцінювання показників імовірності реалізації конкретної загрози як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі.
С.В. Галько, С.С. Терещенко, Ф.Г. Клян (2010 рік) [Митний ризик – ступінь ймовірності недотримання законодавства України, що стосується товарів та транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України.
О.П. Борисенко (2012 рік)	Митний ризик є небезпекою втрати з вини іншого суб'єкта чи контрагента або через зміну політичної, економічної та іншої ситуації в країні партнера.
Г.О. Кулик (2012 рік)	Митний ризик – це недотримання митного законодавства, що завдає шкоди інтересам держави та суспільства, захист яких є головним завданням митної служби.
«Митна енциклопедія» (І.Г. Бережнюк та інші науковці) (2013 рік)	Ризик у митній справі – це ймовірність недотримання вимог законодавства України щодо державної митної справи. Таке визначення фактично відповідає підходу до загального визначення ризику як можливості недодержання поставлених цілей управління, адже одним з основних завдань органів доходів та зборів, зокрема в Україні, є контроль за додержанням законодавства з питань митної справи.
І.Г. Бережнюк, А.І. Брендак, В.В. Булана (2014 рік)	Митний ризик – вірогідність недодержання або порушення норм вітчизняного митного законодавства й порядку ведення операцій зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання, що спричиняє виникнення митної шкоди.
А.Д. Войцешук (2014 рік)	Митний ризик – ймовірність недодержання законодавства України щодо митної справи.
Ю.Д. Кунєв, Л.В. Ващенко (2014 рік)	Митний ризик – ймовірно можлива небезпека втрат (збитків або шкоди) для суспільства (громадян), держави, торгівлі, промисловості під впливом загроз недотримання митного законодавства України та від реалізації неправильного рішення митними органами.

Розглядаючи далі саму природу існування митними ризиками і для ефективного впровадження системи керування ними, відмітимо, що їх доцільно

розглядати з позиції ранжування на загальноукраїнські та ризики нижчого рівня управління: регіональні та зональні (рис.1.1). Відмінність між останніми двома рівнями управління ризиками, полягає у тому що регіональні ризики розглядаються у рамках одного митного органу, відповідного регіону чи певної ділянки кордону, а зональні розглядаються як ризики, які існують у межах управлінського впливу конкретного митного посту, пункту пропуску.

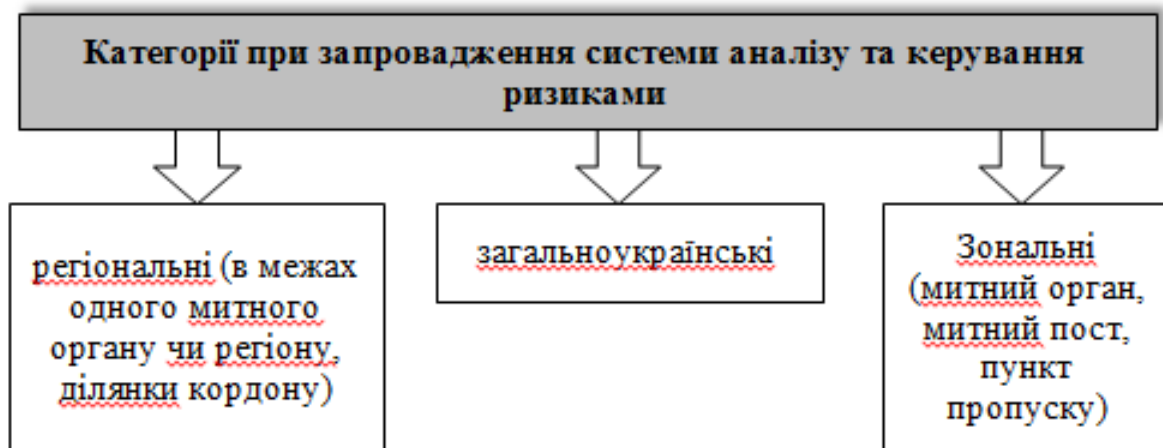

Рис. 1.1. Категорії при запровадженні системи аналізу та керування ризиками [9, 170]

Відмітимо, що виходячи з того твердження, що ризики є об'єктивно присутніми у митній діяльності, внаслідок дії багатьох непрогнозованих факторів, ефективною є використання спеціальної системи контролю, яка би враховувала їх при здійсненні митного контролю.

Аналіз, виявлення та оцінка ризиків здійснюється на трьох рівнях управління, а саме: стратегічному, який полягає у тому, що у митній діяльності визнається існування ризиків впливу на неї і відповідно виникає необхідність в процесі управління ними, визначення основних напрямків роботи з ними і затвердження спеціального реєстру ризиків; тактичному рівні, суть якого полягає вже у розробці певних інструментів у процесі управління ризиками, а саме: індикаторів ризику; профілів ризику; орієнтування; випадковий вибір; оперативному рівні, який полягає у впливі на ризики у кожній конкретній ситуації, яка викликана процесом переміщення товарів і транспортних засобів у процесі зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта бізнесу (рис.1.2.).

Відповідно для виконання цих всіх завдань формується обсяг і форми митного контролю, причому врахування ризиків під час здійснення митного контролю є обов'язковою його умовою у світовій практиці.

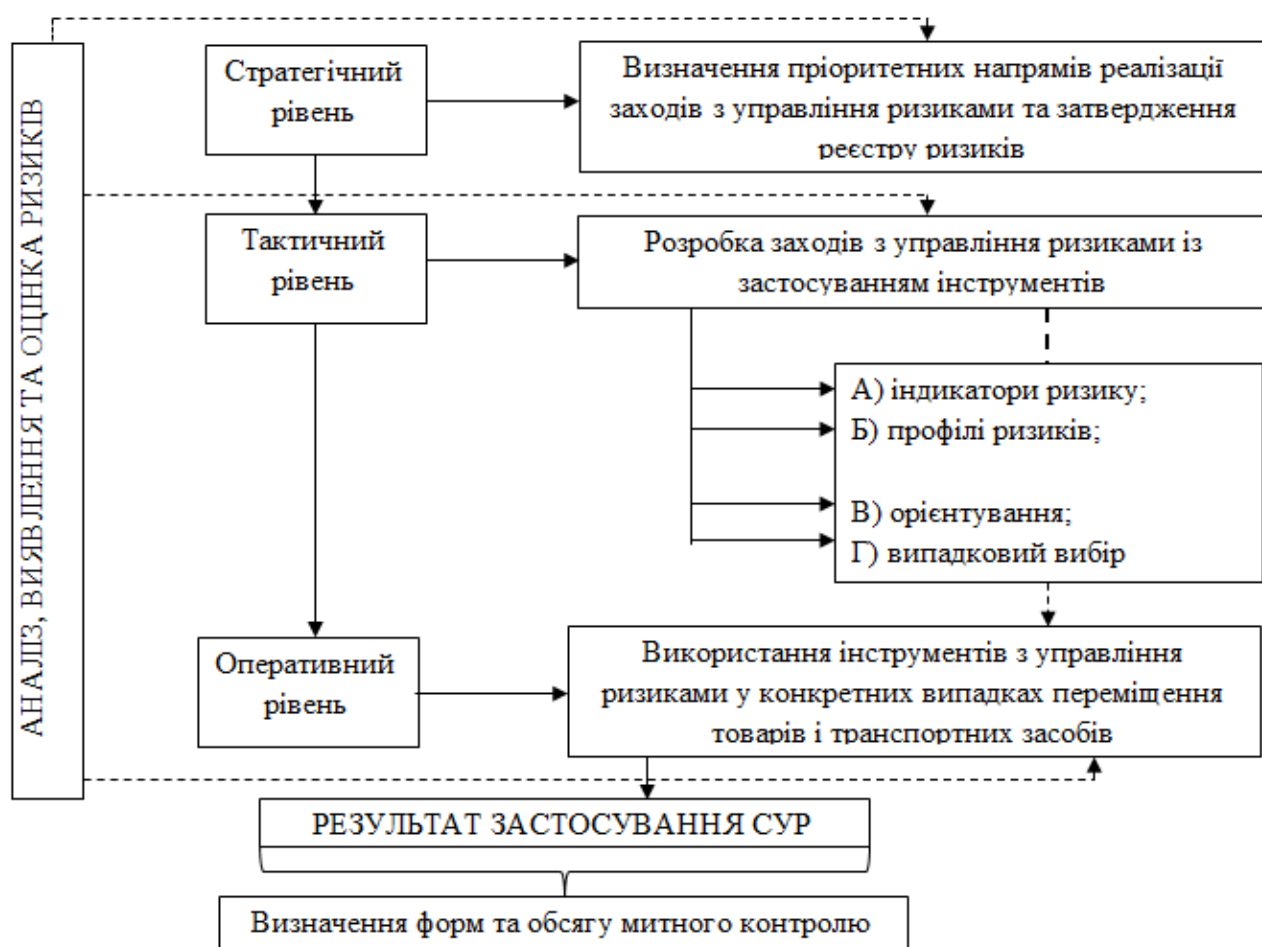

Рис. 1.2. Рівні управління ризиками в митних органах [53, 374]

Враховуючи, що суб'єктами митних правовідносин є держава, а з іншої сторони - суб'єкт бізнесу, то і митні ризики можуть виникати для держави, наприклад. У вигляді недонадходження митних платежів до бюджету; суб'єкта підприємства, який здійснює зовнішньоекономічну діяльність, що може проявлятися в отриманні певної суми збитків і безпосередньо для митних органів, які є представниками держави у митній сфері, що може проявлятися у впливі на якість митного контролю, корупційних діях тощо.

Якщо ж розглядати вже безпосередньо, де ж виникають і існують ризики у митній діяльності, то згідно рис.1.3., можна говорити про наступні етапи виникнення ризиків: під час контролю процесу здійснення доставки товарів до митного кордону і від нього до митниці призначення; під час митного контролю та митного оформлення доставки.

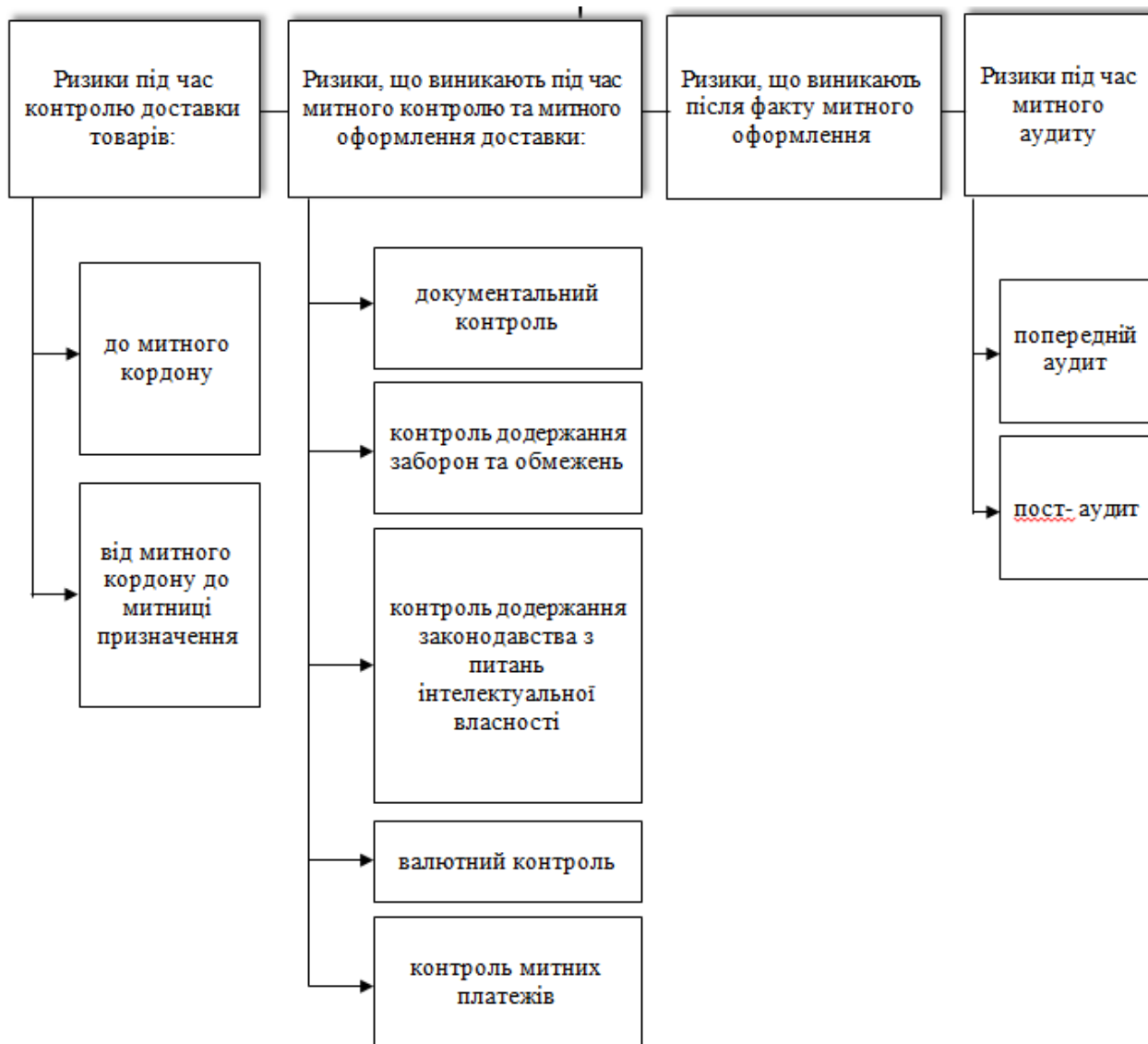

Рис. 1.3. Етапи виникнення ризику в митній діяльності [9, 164]

При цьому застосовуються такі інструменти митного контролю як документальний, валютний та контроль митних платежів, контроль за

додержанням існуючих заборон та обмежень та дотримання нормативно-правової бази з питань інтелектуальної власності.

У даній схемі вже врахована об'єктивна необхідність існування митного аудиту і тому ризики, які виникають на етапі митного аудиту, будуть враховані під час попереднього або пост-аудиту, який вважається найбільш прогресивною формою митного контролю у світовій практиці, тому що враховує ризики, які виникають вже після процесу митного оформлення.

Таким чином, існування митних ризиків на сучасному етапі розвитку економіки і митної справи, є предметом уваги зі сторони митних органів України, внаслідок того негативного впливу на всі процеси у митній діяльності, які проявляються різноманітних митних правопорушеннях.

1.2. Митний контроль як інструмент боротьби з митними ризиками

Як ми вже вияснили у попередньому параграфі, вважається що митний контроль, який є основним інструментом боротьби з існуючими митними деліктами, є найбільш ефективний при умові врахування дії митних ризиків на управлінські процеси у митній сфері.

Перш ніж перейти до розгляду митного контролю з позиції врахування у цьому процесі митних ризиків, відмітимо, що у його визначенні доцільно користуватися офіційним визначенням його суті, яке відображене в основному документі, який регулює митні процеси в Україні, а саме Митному кодексі, п.15 ст.1, згідно якого «митний контроль - сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм МКУ, законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку» [24].

У зв'язку з спрямованістю України до Європейського Союзу, то доцільно розглянути визначення митного контролю, яке існує в ЄС. Відповідно до

Митного кодексу ЄС, митний контроль – це «певні дії митних органів з метою забезпечення правильного застосування митного та іншого законодавства, що регулює ввезення, вивезення, транзит, передачу, зберігання і кінцеве використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства та іншими територіями, та наявність і пересування в межах митної території товарів, що не походять зі Співтовариства, та товарів, поміщених під режим випуску для внутрішнього споживання» [23].

На наш погляд, функціонування митного контролю в Європейському Союзі є більш складним з організаційної точки зору внаслідок того, що існує проблематика щодо того є митна територія Євросоюзу, а є ще відносини з країнами, не членами Євросоюзу, але в загальному основне завдання - це дотримання митного законодавства, яке регулює переміщення товарів та транспортних засобів при перетині митного кордону, у нашому випадку - кордонів Європейського Союзу.

Якщо розглядати митний контроль ще на більш глобальному рівні, то згідно поглядів основної організації у сфері митної справи, а саме Всесвітньої митної організації, то він розглядається з позиції організації певних заходів щодо дотримання митного законодавства.

Згідно так званої Кіотської конвенції або Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур, передбачено, що митний контроль носить суцільний характер, тобто він здійснюється щодо всіх товарів і транспортних засобів, які ввозяться (вивозяться) на митну територію країни, причому незалежно від того, чи вони обкладаються митними платежами.

Він повинен здійснюватись у межах діючої адміністративної системи, діючої законодавчої бази, з застосуванням системи управління ризиками, причому ця умова яка існує у світовій практиці щодо використання і врахування митних ризиків, є обов'язковою і в українській практиці митного контролю.

Митний контроль, який базується на процесі оцінювання ризиків, формують наступні базові категорії (рис.1.4).

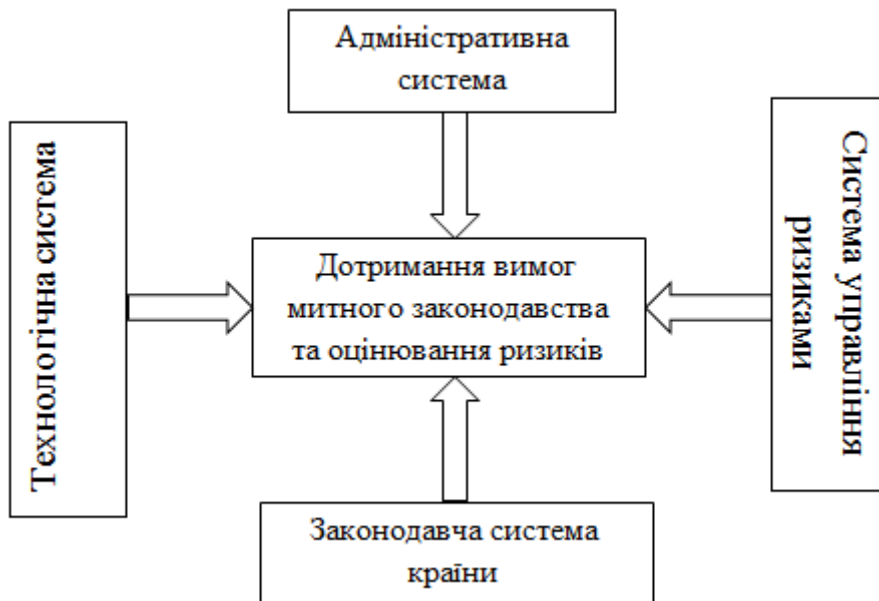

Рис. 1.4. Базові принципи оцінювання ризиків дотримання вимог митного законодавства [53, 367]

Все це буде сприяти не тільки ефективному існуванню митного контролю, але і буде сприяти пришвидшенню процесів, які є важливими для митної діяльності загалом, наприклад прискоренню трансграничних перевезень (при дотриманні технологічної системи цього процесу).

Схематично побудову митного контролю із врахуванням дії системи управління ризиками, можна відобразити наступним чином (рис.1.5).

Перш за все відмітимо, що митний контроль базується на відповідному законодавстві, зокрема Конституції України, Митному та Податковому кодексі, внутрішніх документах митної служби, різноманітних міжнародних договорах і конвенціях тощо.

Тенденція щодо приведення вітчизняної нормативно – правової бази до світових стандартів, буде тільки посилюватись у зв'язку з прагнення України до Європейського Союзу.

Рис. 1.5. Складові елементи митного контролю [7, 19]

Для того щоб митний контроль виконував свої функції у повному обсязі, необхідне його ефективна організація, а саме створення відповідних умов з її допомогою у межах діючого митного законодавства: це зокрема і загальні принципи його здійснення, основними з яких є обов'язковість митного контролю, тобто всі товари і транспортні засоби підлягають митному контролю, здійснення його спеціалізованими органами, зокрема Державною митною службою України за допомогою мінімуму митних формальностей і безпосередня діяльність митних органів за допомогою використання набору спеціальних процедур.

Важливим є розуміння і форм контролю, які застосовуються митними органами, зокрема згідно ст.41 Митного кодексу до них відносяться: митний огляд; усне опитування відповідних осіб причетних до здійснення операцій, які стали об'єктом митного контролю і перевірка відповідних документів і відомостей; перевірка повноти, своєчасності сплати митних платежів як джерела формування фінансових ресурсів держави; ефективний облік товарів та транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон і стану

системи їх обліку та звітності, а також місць їх можливого зберігання, зокрема складів тимчасового зберігання і митних ліцензійних складів, територій де вони знаходяться, магазинів безмитної торгівлі тощо.

Вважається, що основним принципом митного контролю, виходячи з міжнародної практики, є принцип вибіркової, який базується саме на використанні системи управління ризиками (ст.320 Митного кодексу), де вказано що форми та обсяги митного контролю обираються працівниками митних органів на основі застосування системи управління ризиками та (або) автоматизованою системою управління ризиками, при цьому у цей процес не можуть втручатись представники інших органів державної влади.

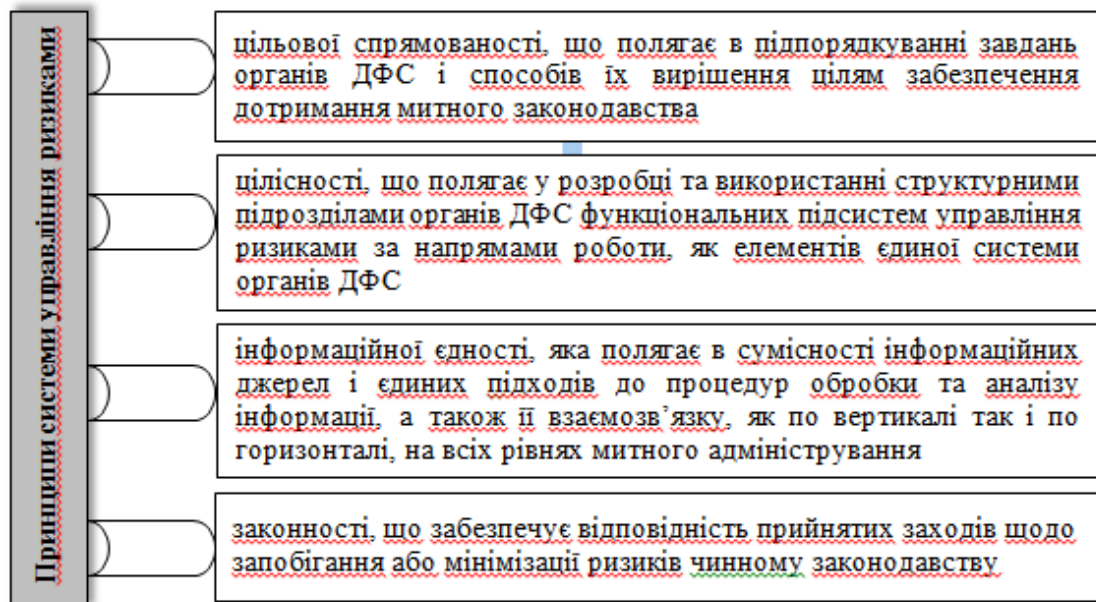

Рис. 1.6. Принципи системи управління ризиками (СУР) [9, 179]

На основі цього базового принципу митного контролю, можна сформулювати похідні принципи системи управління ризиками (рис.1.6.): всі дії працівників митних органів повинні бути у межах діючого митного законодавства, тобто принцип цільової спрямованості; робота з ризиками, яка представлена у вигляді функціональних підсистем управління, повинна бути

органічно поєднана з іншими елементами митної роботи, тобто принцип цілісності; інформаційні джерела, процедури її обробки і аналізу повинні бути сумісними та взаємопов'язані на всіх рівнях митного адміністрування – принцип інформаційної єдності і принцип законності, який полягає у дотриманні чинного законодавства при обґрунтуванні і прийнятті заходів впливу на попередження або зменшення негативного впливу ризиків на митні процеси.

Таким чином, митний контроль можна розглядати як основний інструмент попередження та боротьби з митними ризиками і який має свій об'єкт, суб'єкт, форми, методи, принципи функціонування. Він базується на основному принципі вибіркості і на врахування під час його проведення системи управління митними ризиками.

Висновки до 1 розділу

Існування митних ризиків є об'єктивним процесом на всіх етапах економічного розвитку країни, він пов'язаний з існуванням факторів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Сам ризик, у тому числі і митний ризик завжди пов'язаний з невизначеністю, слабкою прогнозованістю і можливістю отримання збитків, стосовно митної сфери – це недоотримання митних платежів, як кінцевого результату впливу їх на митну діяльність. Саме тому, особливо у період криз, які викликані різними причинами, але які ведуть до гострого дефіциту фінансових ресурсів, боротьба з ними набуває особливої актуальності. Митний ризик завжди супроводжується порушенням митного законодавства, міжнародних договорів тощо.

Основним інструментом попередження і боротьби з ними, зменшенням їх негативного впливу на результати митної діяльності, є митний контроль, основним принципом якого є мінімальне втручання у господарську діяльність суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, але поряд з тим, він повинен мати

суцільний характер, тобто митному контролю підлягають всі товари і транспортні засоби, які переміщаються через митний кордон України. Він здійснюється Державною митною службою України і її органами на місцях, за допомогою і з дотриманням певних принципів, форм, має свою організацію і згідно передової міжнародної практики повинен базуватись на принципі вибірковості, що в свою чергу веде до існування системи управління ризиками: в Україні це - АСАУР.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ МИТНИМ РИЗИКАМ В УКРАЇНІ

2.1. Моніторинг ефективності попередження і протидії митним ризикам за допомогою системи АСАУР

Говорячи про роботу з митними ризиками, відмітимо наявність в Україні автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка дає змогу на основі і з врахуванням існуючих профілів ризику здійснити об'єктивну оцінку митної декларації, яка підлягає і прийнята до митного оформлення, на предмет наявності ризику у ній і за результатами цих дій видати відповідне повідомлення з практичними напрямками дій посадовій особі митного органу, яка проводить митне оформлення щодо законності операцій по ввезенню товарів та транспортних засобів. Це дозволяє визначити тільки ті форми і методи, інструменти контролю і тільки у необхідних межах застосування, які відповідають чинному законодавству і кожному конкретному ризикованому випадку і відповідає принципу вибірковості.

Що стосується цілей функціонування системи управління ризиками, то глобальною такою ціллю є захист національних інтересів у сфері митної діяльності держави; безперечно важливою ціллю є попередження і виявлення митних правопорушень за допомогою митного контролю, складовою частиною якого є саме робота з ризиками; робота зі згрупованими об'єктами аналізу ризиків, тобто виконання принципу вибірковості, який вважається у світовій практиці основоположним принципом митного контролю і більш швидке оформлення товарів, що особливо важливе для суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

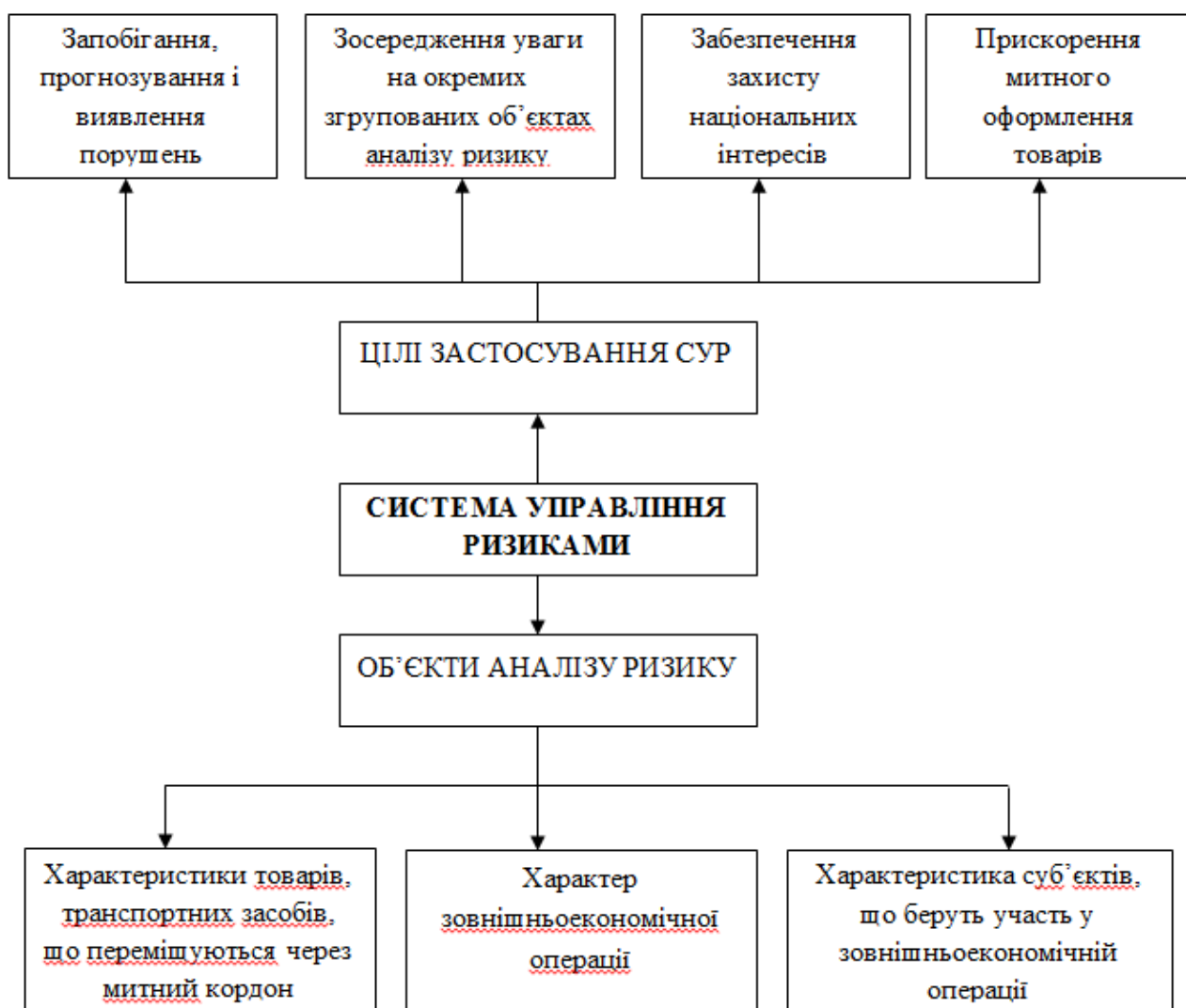

Рис.2.1 Цілі застосування СУР і об'єкти аналізу ризику [6, 226]

Що стосується об'єктів ризику, то на схемі (рис.2.1) виділено тільки три узагальнені об'єкти, виходячи з певних критеріїв їх віднесення до того чи іншого об'єкту, а зокрема: товари та транспортні засоби при переміщенні через митний кордон України; зовнішньоекономічні операції; суб'єкти – учасники зовнішньоекономічних операцій.

Більш детально, через застосування індикаторів ризиків, які використовуються у практичній діяльності митних органів, ми можемо прослідкувати ризики здійснення зовнішньоекономічних операцій на рис.2.2. Виходячи з наведеної характеристики ризиків, працівники митних органів

приймають рішення по тій чи іншій ризиковій операції-оцінюють ризик за кожним профілем ризику, визначаючи необхідний перелік форм митного контролю за тою чи іншою митною декларацією.

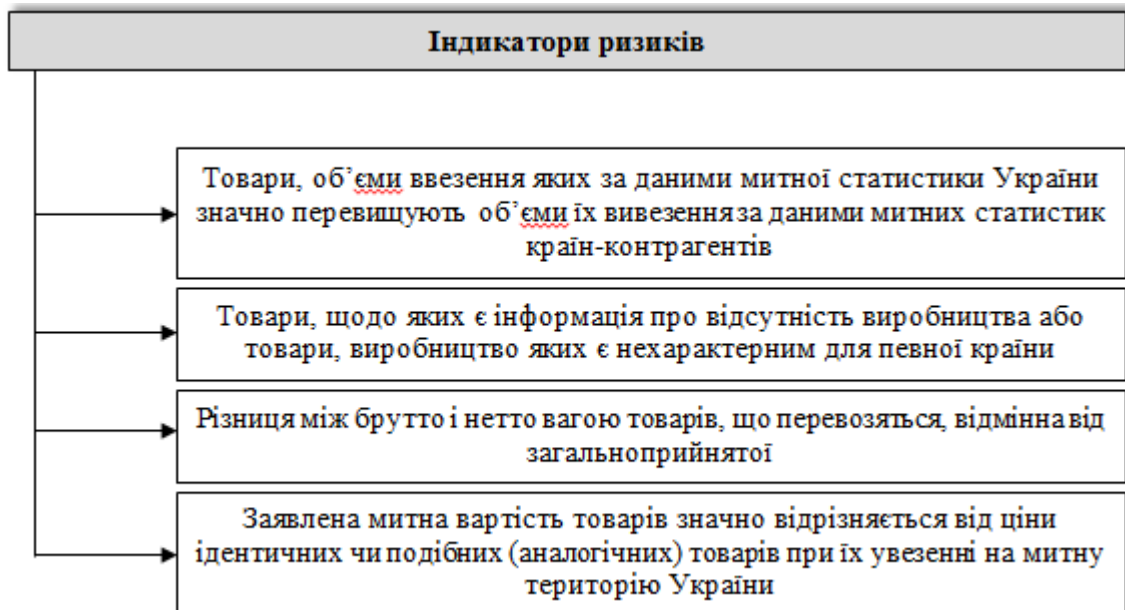

Рис.2.2. Індикатори ризиків, що пов'язані зі здійсненням окремих зовнішньоекономічних операцій [9, 166]

Нам видається, найбільш деталізованою класифікація ризиків наведена у табл.2.1, яка побудована виходячи з можливих напрямків здійснення ризикових операцій: митного режиму; характеру доручення; мети переміщення; виду товару. Зрозуміло, що і ця класифікація не є повною, внаслідок великого обсягу зовнішньоторгових операцій і суб'єктів, які їх здійснюють, але її можна взяти за основу при аналізі ризикових операцій.

У кожній групі можна виділити найбільш ризикові операції, на які на наш погляд, доцільно звернути найбільшу увагу: при використанні того чи іншого виду митного режиму: імпорт та експорт; характеру доручення: маніпуляції з митною вартістю за допомогою її заниження (завищення), контрабанда, неправильна класифікація товару, неповне декларування товару; мета переміщення: відшкодування експортного податку на додану вартість, використання митних пільг, зменшення розміру або повне уникнення сплати

митних податків; товарами, по яких можуть бути найбільші митні правопорушення: метали та брухт, товари сільськогосподарського виробництва.

Таблиця 2.1.

Класифікація сфер ризику при пост-аудиті [9, 171]

<u>Розділ</u>	<u>Назва сфер ризику</u>
<u>1. Митний режим</u>	<u>Імпорт, реімпорт, експорт, реекспорт, транзит, МЛС, спеціальна митна зона, магазин безмитної торгівлі, переробка на МГУ, переробка за межами МГУ, знищення або руйнування, відмова на користь держави</u>
<u>2. Можливий характер доручення</u>	<u>1. Неправильна класифікація товару згідно коду УКТ ЗЕД 2. Неправдиві дані про країну походження товарів 3. Заниження / завищення митної вартості товарів (шляхом віднесення частини коштів як сплату) 4. Неправильне відображення умов поставки товару, не включення витрат на транспортування і страхування 5. Ввезення товарів підакцизної групи під іншим найменуванням 6. Недекларування або неповне декларування товарів 7. Ввезення товарів під виглядом комплектуючих 8. Контрабанда / приховування від митного контролю</u>
<u>3. Можлива мета переміщення</u>	<u>1. Уникнення сплати / зменшення розміру ввізного / вивізного мита 2. Уникнення сплати особливих видів мита (антидемпінгове, специфічне, компенсаційне) 1. Відшкодування експортного ПДВ 2. Уникнення сплати акцизного збору 3. Використання митних пільг 4. Уникнення нетарифних обмежень</u>
<u>4. Вид товару, стосовно якого могло бути вчинено порушення</u>	<u>1. Товари с/г виробництва 2. Метали та брухт 3. Товари, які містять об'єкти права інтелектуальної власності 4. Отруйні, радіоактивні, вибухові речовини, небезпечні відходи 5. Наркотичні засоби, психотропні речовини 6. Зброя та боєприпаси 7. Історичні та культурні цінності 8. Міжнародна торгівля дикими видами тварин та рослин, що перебувають під загрозою знищення</u>

Про те, що питання класифікації митних ризиків є складним, свідчать наприклад дані Державної митної служби щодо того, що за 9 місяців 2023 року було вилучено предметів митних правопорушень на 613 млн грн., зокрема «промислових товарів на 444 млн гривень; продовольчих товарів на 61 млн гривень; продовольчих товарів на 61 млн гривень; валюти на 66 млн гривень; транспортних засобів 42 млн гривень» [12].

Якщо подивимось класифікацію товарів стосовно яких може бути здійснене митне правопорушення (табл.2.1.), то цих товарів там немає, тому дана класифікація потребує постійного оновлення внаслідок процесів, які відбуваються у митній сфері, а зокрема постійного намагання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вдосконалити методи здійснення правопорушень як за рахунок якості, так і за рахунок кількості. Про це свідчать і цифри, згідно яких вартісний показник предметів правопорушень зріс у три рази у порівнянні з січнем – вереснем 2022 року – до 7,1 млрд грн.. і кількість порушень митних правил склала 9 162. [12].

Саму ж ефективність застосування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками можна побачити у табл.2.2.

Таблиця 2.2.

Аналіз результатів опрацювання митних декларацій щодо дотримання митних формальностей за 2019 – січень – квітень 2020 рр.[14, 119]

Назва митного режиму	Кількість							
	у 2019 році	питома вага, %	у т. ч. встановлено розбіжності, невідповідності, порушення	% розбіжностей до МД	у січні – квітні 2020 року	питома вага, %	у т. ч. встановлено розбіжності, невідповідності, порушення	% розбіжностей до МД
МД, щодо яких зафіксовано реагування АСАУР								
Всього.	1 320 411	100,0	200 514	15,2	251 474	100,0	23 606	9,4
У т.ч.								
Експорт	212 398	16,1	5 486	2,6	35 059	13,9	983	2,8
Імпорт	1 060 247	80,3	39	5,2	212 175	84,4	22 452	10,6
МД, за якими рішення про необхідність проведення митних формальностей прийнято посадовою особою митного органу								
ВСЬОГО	90 006	100,0	17 492	19,4	19 715	100,0	4 073	20,7
, у т. ч.:								
Експорт	12 223	13,6	1 220	10,0	1 579	8,0	276	17,5
Імпорт	74 349	82,6	15 746	21,2	17 432	88,4	3 689	21,2
Разом	1 410 417	-	218 006	15,5	271 189	-	27 679	10,2

У таблиці відображена кількість митних декларацій щодо яких було зафіксовано реагування системи у 2019 році і за період січня-квітня 2020 року.

Як видно з даних таблиці 2.2, у 2019 році, більшість декларацій де було зафіксовано реагування АСАУР, стосувались імпорتنих: 1 060 247 (80,3%) проти 212 398 (16,1%) експортних декларацій. Але порушень було виявлено більше у деклараціях на експорт: 5 486 (2,6% розбіжностей до митних декларацій) проти 39 (5,2% розбіжностей до митних декларацій) у імпорتنих. У загальному ж з 1 320 411 митних декларацій, щодо яких було реагування АСАУР, у 200 514 (15,2%) було встановлено розбіжності, порушення.

У січні – квітні 2020 року ситуація аналогічна попередньому періоду у контексті переважання декларацій на імпорт над деклараціями на експорт, відповідно 212 175 (84,4%) і 35 059 (13,9%), але вже порушень, невідповідностей у деклараціях, більше знайшли у імпорتنих, ніж у експортних, відповідно 22452 (10,6%) і 983 (2,8%). Загалом же за цей період із загальної кількості митних декларацій, щодо яких відреагувала АСАУР, а саме 251 474, у 23 606 (9,4%) були встановлені розбіжності, різноманітні порушення митного законодавства. У даному випадку зменшення показника виявлених порушень у січні – квітні 2020 року у порівнянні з 2019 роком, можна пояснити неспівставними періодами: чотири місяці і рік.

Якщо ж говорити про роботу з митними деклараціями, за якими посадова особа приймає рішення про проведення необхідного обсягу митних формальностей, то у 2019 році таких декларацій було всього 90 006, у 17 492 (19,4) були виявлені порушення. За січень-квітень 2020 року ці показники виглядають наступними чином: 19 715 і 4 073 (20,7%).

Загальний висновок, виходячи з цифр табл.2.2., можна зробити наступний: прогресивна АСАУР займає все більшу питому вагу у роботі митних органів: 1 320 411 декларацій із застосуванням АСАУР у 2019 році проти 90 006 із застосуванням рішень працівника митних органів щодо митних формальностей.

Таким чином, функціонування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками відповідає інтересам як держави, так і суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, внаслідок того, що вона дозволяє оптимізувати процес митного контролю, зокрема у сторону його пришвидшення у часі, що відповідає світовому досвіду.

2.2. Оцінка ризику недонадходження до бюджету митних платежів

У попередньому параграфі ми розглянули методика функціонування автоматизованої системи аналізу та управління ризиками і у цьому контексті важливим є розгляд такого виду ризику як недонадходження митних платежів до бюджету. Всі індикатори ризику, які були відображені на рис.2.2. якраз мають безпосередній вплив на процес сплати митних платежів і саме у сторону їх зменшення.

У зв'язку з війною, яка сама по собі є чинником впливу на процес мобілізації митних платежів, з метою реагування на негативні чинники в економіці, а відповідно і недопущення зменшення митних платежів, Урядом та Верховною Радою на законодавчому рівні було прийнято ряд змін щодо питань надання пільг щодо товарів, які ввозяться в Україні в умовах існуючого воєнного стану. Зрозуміло, що розглядати недоотримання коштів державою внаслідок надання суб'єктам бізнесу пільг як прямі втрати бюджету, було б неправильно, тому що вивільнені кошти залишаються у розпорядженні платника податків і ідуть на його потреби, дуже часто пов'язані з його фінансово - господарською діяльністю.

Таким чином, у 2022 році до таких митних пільг, які мали вплив на процес мобілізації митних платежів можна віднести наступні пільги, які були надані в умовах війни і тому носять цільовий характер (табл.2.3).

Як видно з табл.2.3 існує велике розмаїття пільг, які викликами війни і у звичайних умовах господарювання можливо вони би і існували б.

Таблиця 2.3.

Аналіз впливу пільг на митні надходження у 2022 рр., млрд грн. [56]

<u>№п.п</u>	Показники	Сума
1.	Надання пільг зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії країни-окупанта, надані у квітні – червні (ЗУ від 24 березня 2022 року № 2142)	42,1
1 а	Пільги, надані при ввезенні автомобілів громадянами	26,2
1 б	Пільги «спрощенцям»	13,3
1 в	Пільги зі сплати мита надані підприємствам	2,6
2.	Надання пільг при імпорті продукції оборонного призначення (внесення змін до постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 224).	31,4
2а	Відстрочення сплати митних платежів під час ввезення на митну територію України товарів, кінцевим отримувачем яких згідно з умовами договору визначено Міноборони, ЗСУ	4,0
3.	Пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів (переважно тютюну) (внесення змін до постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 224).	28,1
4.	Нові пільги, спрямовані на відновлення енергосистем та забезпечення громадян електроенергією – протягом листопада – грудня (внесення змін до постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 224).	4,8
5.	З імпорту електрогенераторів (внесення змін до постанови КМУ від 20 березня 2020 року № 224).	3,8
6.	Встановлення 7% ставки оподаткування ПДВ та нульової ставки акцизного податку на імпорт пального у березні – вересні (Закон України від 13 березня 2022 року № 2120)	46,2
7.	Обсяги розрахункових умовних недонадходжень акцизного податку та ПДВ у жовтні – грудні (після часткового відновлення правил оподаткування акцизним податком у вересні)	20,7

Але ще раз підкреслимо, що розглядати таку велику суму пільг, як прями втрати для бюджету, є некоректним, адже внаслідок їх існування для бізнесу покращуються і полегшуються умови їх роботи, фінансово – економічний стан тощо.

У 2022 році суттєве зменшення надходжень митних платежів, у порівнянні з 2021 роком, відбулось при імпорті: нафти та нафтопродуктів – на 52,8 млрд грн; легкових автомобілів – на 31,9 млрд грн; газів нафтових – на 20,5 млрд грн; вугілля кам'яного, коксу – на 9,8 млрд грн. (табл.2.4).

Таблиця 2.4.

Напрямки зменшення надходжень митних платежів від імпорту у 2022 році у порівнянні з 2021, млрд грн. [46]

<u>№п.п</u>	Показники	Сума
1.	Нафта та нафтопродукти	- 52,8
2.	Легкові автомобілі	- 31,9
3.	Гази нафтові	-20,5
4.	Вугілля кам'яне, кокс	-9,8

На стан надходження митних платежів прямий вплив має зменшення обсягів імпорту, який відбувається внаслідок дії різних факторів, а зокрема в умовах війни, це воєнний стан в країні, призупинення функціонування деяких митниць в окупованих частинах України, зменшення зовнішньоторгових операцій суб'єктами бізнесу, складність з реалізацією продукції, товарів по традиційних каналах збуту внаслідок закриття повітряного простору і блокування морських портів.

Крім того, негативний вплив на процес мобілізації митних платежів поряд із зменшенням фізичного обсягу імпорту, зокрема, обсяги оподаткованого імпорту товарів у 2022 році, у порівнянні з 2021 роком, скоротились на більш ніж у 2,7 рази (з 68,2 млн тонн у 2021 році до 25,8 млн тонн у 2022 році) [46] і збільшенням обсягів пільгового імпорту (гуманітарна допомога і товари

оборонного призначення), ще має і надання пільг у вигляді зниження ставок податків на нафтопродукти.

Принагідно зауважимо, що предметом нашого аналізу є імпортні операції, по тій причині, що Державна митна служба займається контролем щодо сплати експортних операцій дуже вузько, наприклад щодо вивізного мита і то, не по всіх товарах: наприклад, щодо вивезення зерна, тобто його експорту, крім олійних культур, то він не є об'єктом оподаткуванням вивізним митом. Крім того, вона не має повноважень на законодавчому рівні щодо контролю за митною вартістю при експорті товарів, що на наш погляд, є неправильним і потребує вирішення.

Взагалі, вивізне мито у загальній сумі митних надходжень складає невелику питому вагу, але така тенденція була присутня завжди (табл.2.5).

Таблиця 2.5.

Аналіз динаміки обсягів експорту товарів зі сплатою вивізного мита та без сплати протягом 2019–2021 та I півріччя 2022 року [13, 63]

Показники	2019	2020	2021	I півріччя 2021 року	I півріччя 2022 року	
Вага нетто, <u>млн тонн</u>	167 586,7	165 223,7	164 188,3	72 771,5	50 710,5	
Загальна вартість	<u>млн грн</u>	1 357 056,5	1 395 518,1	1 945 771,9	860 008,5	729 066,7
	<u>млн дол. США</u>	52 573,0	51 635,7	71 545,8	30 999,2	25 385,2
зі сплатою вивізного мита, <u>млн дол. США</u>	82,1	103,0	312,5	109,9	625,4	
<i>Питома вага в загальній вартості, %</i>	<i>0,2</i>	<i>0,2</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>2,5</i>	
без сплати вивізного мита, <u>млн дол. США</u>	45 163,6	44 677,9	62 424,5	27 164,2	19 910,1	
<i>Питома вага в загальній вартості, %</i>	<i>85,9</i>	<i>86,5</i>	<i>87,3</i>	<i>87,6</i>	<i>78,4</i>	
Транзит, <u>млн тонн</u>	100,7	81,4	68,3	34,8	22,8	

Розглянемо тенденцію щодо змін таких факторів впливу на суму митних надходжень як обсяги оподаткованого імпорту (рис.2.3.) і обсяги наданих пільг при імпорті (рис.2.4.).

Як видно з даних рис.2.3. обсяги оподаткованого імпорту товарів у лютому 2021-2023 рр. мали тенденцію до падіння: від 5,01 млн тонн у 2021 році

до 1,99 млн тонн у 2023 році. Це відповідно вплинуло і на суму митних платежів (табл.2.5).

Рис.2.3. Обсяги оподаткованого імпорту товарів за січень, лютий 2021-2023 рр., млн. тон. [50]

Дані наступного рисунку покажуть нам причину такого явища як зменшення митних платежів із позиції збільшення обсягу митних пільг при імпорті товарів, що так само призводить до зменшення митних надходжень.

Як видно з даних рис 2.3. у лютому 2021, 2022, 2023 років обсяги податкових пільг невинно зростали: від 7,4 млрд грн. у 2021 році до 14,1 млрд грн. у 2023 році. Зрозуміло, що цей фактор є негативним для процесу мобілізації митних надходжень (табл.2.5).

Чинник впливу пільг ми вже неодноразово розглядали у роботі і ще раз підкреслимо, що для платника податків пільги є позитивним явищем, внаслідок того, що вивільняються оборотні кошти, які можна використати у своїй фінансово – господарській діяльності, а для держави з позиції, наприклад, митних надходжень до бюджету – це завжди втрати, по крайній мірі у короткостроковому періоді.

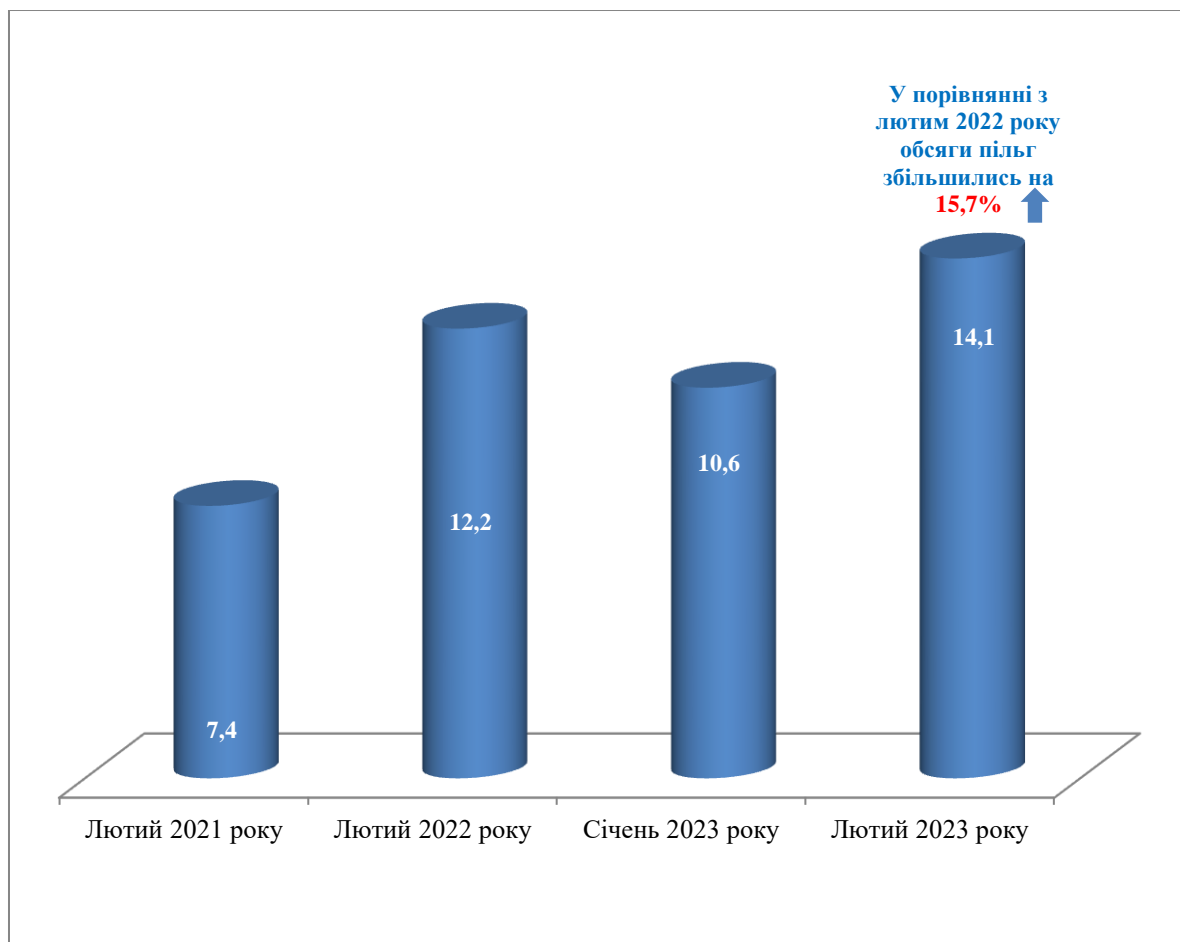

Рис.2.4. Обсяги наданих пільг при імпорту товарів за січень, лютий 2021-2023 рр., млрд. грн. [50]

Взаємозалежність обсягів імпорту і митних платежів у 2021 - 2022 рр. відображено у табл.2.6. Ця залежність проявляється наступним чином: чим меншим є обсяг імпорту, тим менша сума митних платежів до бюджету: у 2021 році при обсязі оподаткованого імпорту у 68,2 млн тонн платежів надійшло на суму 409,3 млрд грн., а у 2022 році при зменшенні імпорту до 25,8 млн тонн, сума платежів вже склала 275,5 млрд грн., правда треба відмітити що зниження показників не є пропорційним: при зменшенні обсягу оподаткованого імпорту у 2,6 рази, сума митних платежів зменшилась в 1,5рази.

Таблиця 2.6.

Взаємозалежність обсягів імпорту і митних платежів у 2021 - 2022 рр. [47]

№п.п	Показники	2021	2022
1.	Надійшло митних платежів до загального фонду держбюджету, млрд. грн	409,3	275,5
2.	Обсяг оподаткованого імпорту, млн. тонн	68,2	25,8

Якщо розглядати залежність митних надходжень від суми пільг, то рис.2.5. демонструє нам постійне збільшення, наприклад даного виду продукції, а саме кузовів до автомобілів, по роках: від 574 штук у 2018 році до 7153 у 2021 році. Зрозуміло що це цифри тільки по одній товарній позиції, але така тенденція присутня і по багатьох інших товарах, що не сприяє ефективному процесу мобілізації митних надходжень.

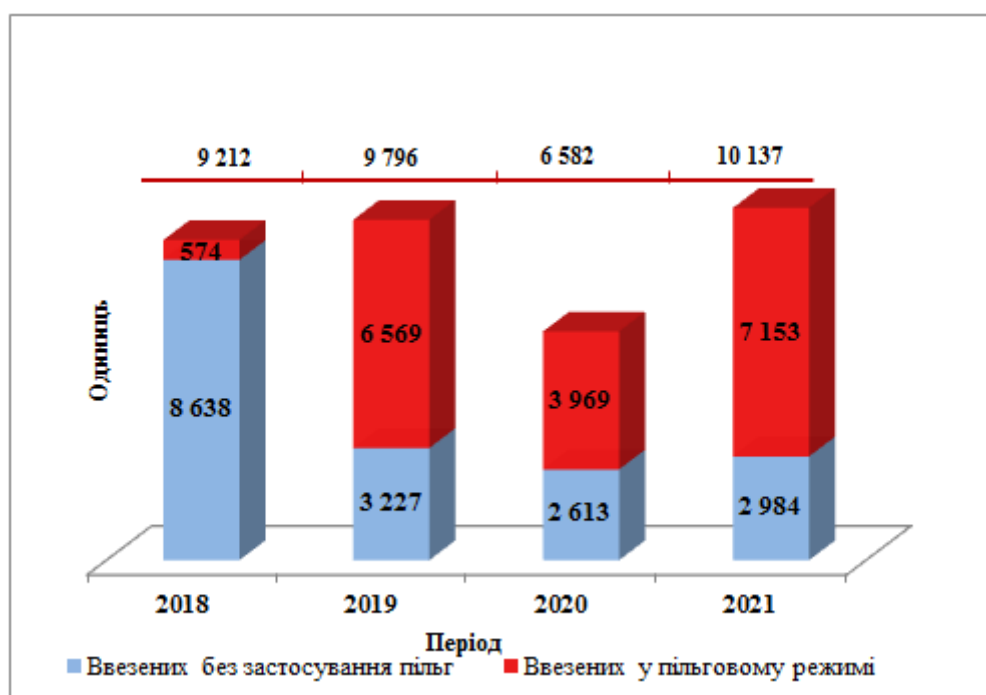

Рис.2.5 Кількість кузовів до автомобілів легкових, зазначених у товарній позиції 8703 згідно з УКТ ЗЕД, ввезених на митну територію України [13, 32]

Про вплив пільг на суму митних надходжень свідчать наступні дані. Як відомо, 06 квітня 2022 року від оподаткування митними платежами був звільнений імпорт транспортних засобів, які ввозили громадяни, відповідно

сплачувався тільки збір на обов'язкове державне пенсійне страхування (Закон № 2142 - IX) [34]. Тільки за квітень - червень без сплати таких митних платежів як мито та акцизний податок на цей вид товару, в Україну було ввезено 236792 автомобіля, відповідна сума пільг склала 26,1 млрд грн.. 21 червня рішенням Верховної Ради було повернуто з 01 липня мито та податок на додану вартість на імпортовані товари, у тому числі і на автомобілі, відповідний закон був підписаний 30 червня. Це управлінське рішення мало наступний ефект: за рік після скасування пільг на розмитнення автомобілів в Україну ввезли 255 798 автомобілів і надходження до бюджету від ввезення цього виду товару склало 35,32 млрд грн. Таким чином, тільки одне рішення щодо цього виду пільг принесло таку суму митних надходжень [26].

Цей приклад свідчить про важливість обґрунтування дій держави щодо надання певного роду пільг, враховуючи як її інтереси, так і інтереси іншої сторони, у даному випадку – громадян.

Висновки до 2 розділу

Існування системи управління ризиками у митній системі України викликана тим фактом, що існування митного контролю повинне базуватись на врахуванні існуючих ризиків, саме на цій системі побудований митний контроль за кордоном. Вона дозволяє виключити лишнє втручання працівників митних органів і дозволяє спростити процедуру митного оформлення товарів та транспортних засобів. Обов'язковими елементами цієї системи управління ризиками, перед якою ставиться завдання сприяння захисту національних інтересів, попередження та боротьба з митними правопорушеннями, є наявність ефективних профілів ризику, на основі яких визначається обсяг необхідних процедур митного контролю.

З безпосередніх чинників впливу на суму митних платежів або ж факторів ризику, виходячи з того, що в основному митні надходження формуються з обсягу імпорту, то до таких чинників ми віднесемо кількість оподаткованого імпорту і суму митних пільг, безпосередньо з кожної товарної групи. При всіх рівних умовах, ця залежність є прямою: при збільшенні обсягів імпорту сума надходжень зростає, при зменшенні навпаки; при сумі збільшення пільг сума надходжень зменшується і при зменшенні пільг – сума надходжень зростає. При наданні пільг повинні враховуватись інтереси обох сторін: як держави, так і простих громадян, суб'єктів бізнесу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

3.1 Зарубіжний досвід управління митними ризиками та можливості його використання в Україні

Митні ризики існують не тільки у митній діяльності в Україні, але і за кордоном, де увага у роботі з ними зосереджена на застосуванні системи управління ризиками. Але для розуміння суті роботи системи управління ризиками, доцільно розібратися з тим, що ж розуміють під самим митним ризиком у світовій практиці митної справи.

Як видно з визначень, наведених у табл.3.1, розуміння митних ризиків в Україні і у країнах СНД, не дуже відрізняється: це ймовірність недотримання, порушення вимоги існуючого законодавства у митній справі. Але вже у визначенні, яке прийняте у ЄС, він розглядається як можливість настання події і у контексті імовірних наслідків.

На наш погляд, друге визначення зорієнтоване можливість вплинути на ту подію, яка може настати, на можливість попередити його, а не на констатацію факту, що ризик присутній і він вплине на митне законодавство і митне правопорушення обов'язково відбудеться і вже після цього за допомогою інструментів, наприклад митного контролю, буде здійснено вплив на результати дії митного ризику.

Взагалі попередження ризику є важливою ділянкою контрольно-економічної роботи митних органів, але відмітимо, що на цю ділянку роботи мають вплив багато чинників, зокрема національні особливості діяльності митних органів, їх структури, взаємовідносини з платниками податків, податкова культура і дисципліна тощо. Крім того, попередження митних правопорушень обходиться державі дешевше з позиції і матеріальних, і

людських ресурсів, ніж вже безпосередня боротьба з вчиненим митним злочином

Таблиця 3.1.

Визначення категорії «митний ризик» у митному законодавстві України та міжнародних об'єднань [4, 111]

<u>Країна</u>	<u>Визначення</u>
<u>Україна</u>	Ймовірність недотримання законодавства України з питань митної справи
	Кількісна величина митного поклику у вигляді визначеної оцінки або ймовірності реалізації діючої або потенційної митної загрози
	Ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань державної митної служби
ЄС	Ймовірність настання події, яка може виникнути під час ввезення, вивезення, транзиту або кінцевого використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства або за його межами
Республіка Молдова	Ймовірність недотримання чинного законодавства Республіки Молдова
Республіка Азербайджан	Ймовірність недотримання вимог митного законодавства
Республіка Білорусь	Оцінена митними органами можливість недотримання митного законодавства
Казахстан	Ступінь ймовірності недотримання митного законодавства Республіки Казахстан, яке може привести до збитків для держави

Існуючий митний ризик, окрім того, що він об'єктивно присутній, має ще й ряд негативних наслідків для загальних процесів у митній сфері, та і для економіки в цілому. Так, зокрема у вищенаведеному визначенні ризику, яке існує у ЄС і новій редакції Митного кодексу (табл.3..), згідно п.4.ст.7 існування митних ризиків може мати наслідками: «а) перешкода правильному застосуванню заходів Співтовариства або державних заходів; б) порушення фінансових інтересів Співтовариства і його держав-членів; в) виникнення загрози безпеці та надійності Співтовариства і його мешканцям, здоров'ю людей, тварин або рослин, екології або споживачам» [22, 170].

У нормативних документах Всесвітньої митної організації відображено, що «процес управління ризиками визначається як систематичне застосування політик, процедур та практик управління до процесу документування, комунікації, консультування, визначення умов, а також виявлення аналізу, оцінки, обробки, моніторингу та аналізу ризиків». [18, 45]. Крім того, дана організація розглядає ризик як вплив невизначеності на цілі згідно «Компендіуму ризик-менеджменту», під цілями ми розглядаємо відповідні основні цілі держави у митній сфері [22, 172].

Основною умовою застосування цієї системи є принцип вибіркової, який полягає у відсутності необхідності проводити контроль всіх товарів та транспортних засобів при перетині митного кордону, а використовується тільки той набір інструментів митного контролю, який забезпечує дотримання митного законодавства у кожному конкретному випадку і це здійснюється саме на основі системи управління ризиками-сама вона дає таку можливість.

Необхідність, а також основу для застосування при митному контролі системи управління ризиками, було відображено у Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) (1973 р.. 2006р.), зокрема у такому базовому принципі що «при застосуванні митного контролю використовується система управління ризиками; митна служба застосовує метод аналізу ризиків для визначення осіб і товарів, у тому числі транспортних засобів, що підлягають перевірці, та ступеня такої перевірки; для підтримки системи управління ризиками митна служба застосовує стратегію, яка базується на системі засобів оцінювання імовірності недотримання законодавства» [60, 388]. Безпосередньо ж ризик визначається цим документом як потенційне недотримання митного законодавства.

Схожої точки зору дотримуються і у Європейському Союзі, де у «Митному кодексі митного союзу» (п.8 ст.127 глава 18 «Система управління ризиками»), також вказується що митний ризик пов'язаний з недотриманням митного законодавства, але вже із врахуванням того, що ЄС - це об'єднання 27

країн, це порушення буде розповсюджуватись не тільки на законодавство Європейського Союзу, але і держав-учасниць Союзу [22, 167].

Але основою функціонування системи управління ризиками є міжнародний стандарт AS/NZS ISO 31000:2009 (4360:1995, 4360:1999, 4360:2004), який визначає методологію цього процесу.

Обов'язковою умовою ефективної організації роботи з митними ризиками, є наявність нормативно-правової бази, яка б відповідала встановленим вимогам (табл.3.2.).

Як видно з даних табл.3.2. така законодавча база існує як у світовій практиці, так і в Україні, принагідно зауважимо, що часто саме закордонні положення є основою для формування вітчизняної нормативно-правової бази.

Таблиця 3.2

Основні нормативно-правові документи, що регулюють питання управління митними ризиками в Україні [28, 130]

Міжнародні	Вітчизняні
Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур	Концепція створення, упровадження і розвитку системи аналізу та керування ризиками та Положення про систему й селекції факторів ризику при визначенні окремих Угода про спрощення процедур торгівлі СОТ форм митного контролю
Угода про спрощення процедур торгівлі СОТ форм митного контролю	Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентноспроможна економіка, ефективна держава»
Митний кодекс Союзу щодо управління ризиками, прийнятий відповідно до Регламенту (ЄС) № 952/2013 Європейського Парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 року	Концепція реформування діяльності митної служби України «Обличчям до людей»
Рамкові стандарти забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі Всесвітньої митної організації	Митний кодекс України
Компендіум з управління ризиками Всесвітньої митної організації	Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками в митній системі України
	Стратегія розвитку системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року

Окрім вищеперерахованих нормативно-правових документів, які регулюють порядок функціонування системи управління ризиками в Україні, є ще ряд нормативних документів, які вже визначають порядок функціонування окремих складових системи управління ризиками, зокрема профілів ризику, які є обов'язковою умовою для її ефективного функціонування:

1. Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику : Наказ Державної митної служби України від 24.05.2012 № 597 [37].

2. Порядок розроблення профілів ризиків: Наказ Державної митної служби України № 1514 від 22.12.2010 (із відповідними змінами Наказу Держмитслужби № 22 від 11.01.2012) [32].

Важливою умовою ефективності процесу управління митними ризиками, є максимальна автоматизація цього процесу, тобто застосування спеціальних комп'ютеризованих систем обробки всього обсягу зовнішньоекономічних операцій, зрозуміло що по своєму внутрішньому наповненню вони будуть відрізнятися, залежно від країни застосування: ACS – у США; ASYCUDA, NCTS – у країнах ЄС; AIDA – в Італії; RIKO в Німеччині, де вона використовується, наприклад Центральним бюро аналізу ризиків Головного митного управління Німеччини (ZORA). Спільним для всіх систем є те, що вони дають змогу забезпечити процес управління митними ризиками, починаючи від аналізу вхідної різноманітної інформації та створення профілів ризику у відповідності до визначених критеріїв до аналізу кінцевих результатів і застосування на практиці працівниками відповідних підрозділів митних органів.

Крім того, в Європі використовується система селекції ризику «RaS»-risk and selection, яка базується на використанні методів математичної статистики, різноманітних аналітичних методів, експертних оцінок для попередження і виявлення митних правопорушень, зокрема ступеня ризику щодо тих чи інших товарів, груп товарів та транспортних засобів при переміщенні через митний кордон країни.

Про те, що митний контроль повинен базуватись на аналізі ризиків, вказано і у Митному кодексі ЄС (Union Customs Code), де по-перше, відображено об'єктивні необхідність існування митного контролю, який полягає у вивченні товарів, взяття зразків, що підтверджують точність та повноту інформації, наданої в декларації чи повідомленні наявності, автентичності, точності та дійсності документів, вивчення рахунків суб'єктів господарювання та інших записів, перевірка засобів транспорту, перевірка багажу та інших товарів, що перевозяться громадянами або суб'єктами ЗЕД, запити та інші аналогічні дії».

Але всі ці дії, поряд з дотриманням принципу вибірковості, повинен базуватись на аналізі ризиків, їх ідентифікації, але не тільки фіксації їх, але і розробкою конкретних заходів впливу на них як у національному, так і міжнаціональному масштабах. Важливим є саме останнє положення щодо того, що процес управління ризиками повинен відбуватись спільно з митними службами інших країн, що включає у себе обмін відповідною інформацією, встановлення спільних критеріїв, стандартів ризику щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій. Причому ці всі процеси базуються на широкому використанні комп'ютерних баз даних, автоматизації відповідних процесів, наприклад інформація за профілями ризику формується у текстовому вигляді, зокрема у форматах Word і Excel; система «Атлас», яка є інформаційною базою даних сприяє підвищенню ефективності контролю використання профілів ризику у розрізі окремих митниць [60].

Таким чином, проведений аналіз функціонування системи управління ризиками за кордоном, свідчить про те, що його наявність є умовою ефективного митного контролю. Наявність такої системи сприяє виконанню головній тенденції, яка присутня на сьогодні в організації митного контролю за кордоном, а саме його максимальному спрощенню, зокрема застосування «Єдиного вікна» і «Одна зупинка». Поряд з цим, ефективне здійснення митного контролю відбувається у тих державах, які у своїй діяльності керуються висогами Всесвітньої митної організації, Світової організації торгівлі,

Кіотською декларацією. Але методика митного контролю змінюється після того, як товари після митного оформлення попадають у вільний обіг і у кожній країні вона має свої особливості, які пов'язані з тим, що питання митного контролю і митного аудиту у межах міжнародних загальних нормативних актів, які регулюють ці процеси, на рівні національного законодавства вже діють свої правила, щодо наприклад митного пост-аудиту.

3.2 Нові підходи щодо підвищення ефективності управління митними ризиками в сучасних умовах

У даному параграфі кваліфікаційної роботи, розглянемо процес вдосконалення управління ризиками у митній справі, зокрема митному контролю, виходячи із застосування прогресивних методів прогнозування та планування економічних процесів, у даному випадку ризиків.

Відразу зазначимо, що внаслідок того, що процес прогнозування та планування є неточним по своїй суті і точність не є кінцевим результатом цього процесу який по суті неможливо отримати внаслідок великого проміжку часу, який застосовується для прогнозу і впливу інших суб'єктивних та об'єктивних чинників, так і в аналізі ризиків необхідно користуватись крім застосування певних моделей, які безумовно дають найкращі результати, у нашому випадку це визначення ступеня ризику із застосуванням матричного підходу, і суб'єктивними судженнями експертів (групові та індивідуальні), здоровим глуздом зацікавлених сторін митного процесу тощо.

Для побудови ефективної системи управління ризиками, визначаються пріоритетні сфери ризиків і у їх рамках виділяються найбільш значущі ризики, які мають найбільший вплив у тій чи іншій сфері митної діяльності (табл.3.3.). Так найбільш суттєвими ризиками у такій сфері діяльності як ефективний та дієвий збір державних доходів, головним завданням якої є вчасна, у повному

обсязі сплата митних платежів і які в кінцевому випадку призводять до недонадходження митних платежів до дохідної частини бюджету, є шахрайство, яке прямо веде до митних правопорушень стосовно наприклад формування бази оподаткування, у випадку заниження митної вартості; недостатня компетентність працівників митних органів, що веде до неякісного проведення митного контролю і відповідно до знаходження меншої кількості правопорушень, ніж є насправді; порушення професійної етики, що проявляється, наприклад, у проявах корупції.

Щодо захисту і безпеки суспільства, то там присутні такі ризикові групи товарів як наркотичні речовини; зброя масового ураження; права інтелектуальної власності і це далеко не весь перелік товарів, стосовно яких є ризики здійснення порушень.

Ризики, які супроводжують процес сприяння торгівлі в країні є неефективні процедури її здійснення; відсутність узгодження дій з іншими органами та збій інформаційних систем. Всі ці ризики у сукупності і кожний окремо, можуть впливати на процес ефективного здійснення торгівлі шляхом сприяння виникненню митних правопорушень.

Таблиця 3.3.

Аналіз ризиків [53, 368]

Завдання	Ризики
Ефективний та дієвий збір державних доходів	1.1. Шахрайство
	1.2. Недостатня компетентність персоналу
	1.3. Професійна етика
Захист і безпека суспільства	2.1. Наркотичні речовини
	2.2. Зброя масового ураження
	2.3. Права інтелектуальної власності
Сприяння торгівлі	3.1. Неефективні процедури
	3.2. Відсутність узгодження дій з іншими органами
	3.3. Збій інформаційних систем

Ефективним інструментом попередження і боротьби з ризиками є побудова матриці ризиків (табл.3.4.). Кожний ризик (табл.3.3.) можна проаналізувати з позиції імовірності настання і часового проміжку настання (табл.3.4.).

Таблиця 3.4.

Матриця аналізу ризиків 3x3 [53, 369]

Ймовірність	Опис	Показники
Висока (ймовірно)	Існує ймовірність настання, або шанс настання становить більше, ніж 20%	Наставав протягом останніх 12 календарних днів
Середня (ймовірно)	Може настати, але ймовірність настання становить менше 20%	Наставав від 1 до 3 років; наставав в іншій країні протягом останніх 2 років
Низька (віддалена можливість)	Ймовірність настання сумнівна і становить менше, ніж 5%	Не наставав протягом останніх 3 років, не наставав в іншій країні протягом останніх 2 років

На основі розробки матриці 3x3 (табл.3.4.) відповідних показників (табл.3.3.) ми отримуємо їх якісну оцінку (табл.3.5.). Так бачимо, що шахрайство для такої ділянки митної діяльності як ефективний і дієвий збір державних доходів, має високу ступінь імовірності як позиції його настання, так із позиції наслідків для цього процесу, на відміну від інших двох ризиків, внаслідок чого можна зробити висновок що митним органам треба приділити більшу увагу саме роботі з цим ризиком, що відповідно може вимагати більшого залучення людських ресурсів, часу, коштів тощо. Застосування такого підходу до оцінювання ризиків, дозволяє митним органам зосередитись на ризиках з високою імовірністю настання, їх мінімізації, що економить і грошові, і матеріальні ресурси.

У світовій практиці використовуються матриці 4x4 і навіть 5x5, все залежить від того, який рівень допустимості настання ризику митні органи хочуть отримати. Причому ставлення митних органів до існування того чи іншого ризику, оцінка його масштабів, на різних часових відрізках може бути

різна, наприклад у період гострої нестачі митних надходжень у період кризових явищ, особливо війни, контроль зі сторони митної служби буде більш суворим.

Такі самі висновки можна зробити і щодо інших ризиків в інших сферах митної діяльності, але ситуації можуть бути не настільки очевидні: може бути висока імовірність настання ризику, але масштаби наслідків не такими суттєвими (наркотичні речовини для захисту і безпеки суспільства), і навпаки (збій інформаційних систем для сприяння торгівлі).

Табл. 3.5.

Матриця якісного оцінювання митних ризиків на основі матриці 3x3 [53, 370]

№ з/п	Завдання	Ризики	Ймовірність	Наслідки
1.	Ефективний і дієвий збір державних доходів	1.1. Шахрайство	В	В
		1.2. Недостатня компетентність персоналу	Н	С
		1.3. Професійна етика	Н	Н
2.	Захист і безпека суспільства	2.1. Наркотичні речовини	В	С
		2.2. Зброя масового ураження	Н	В
		2.3. Права інтелектуальної власності	С	Н
3.	Сприяння торгівлі	3.1. Неефективні процедури	Н	В
		3.2. Відсутність узгодження дій з іншими органами	В	В
		3.3. Збій інформаційних систем	Н	В

Зупинимось ще раз на питанні використання у митній практиці експертних методів прогнозування та планування, вони бувають як індивідуальними, так і груповими. Зрозуміло, що економіко-математичні методи, статистичні є більш точними, але коли необхідно прийняти управлінське рішення швидко і оперативно, тоді експерт на основі своїх знань,

інтуїції може прийняти ефективне управлінське рішення з того чи іншого питання митної діяльності, у нашому випадку щодо митного ризику.

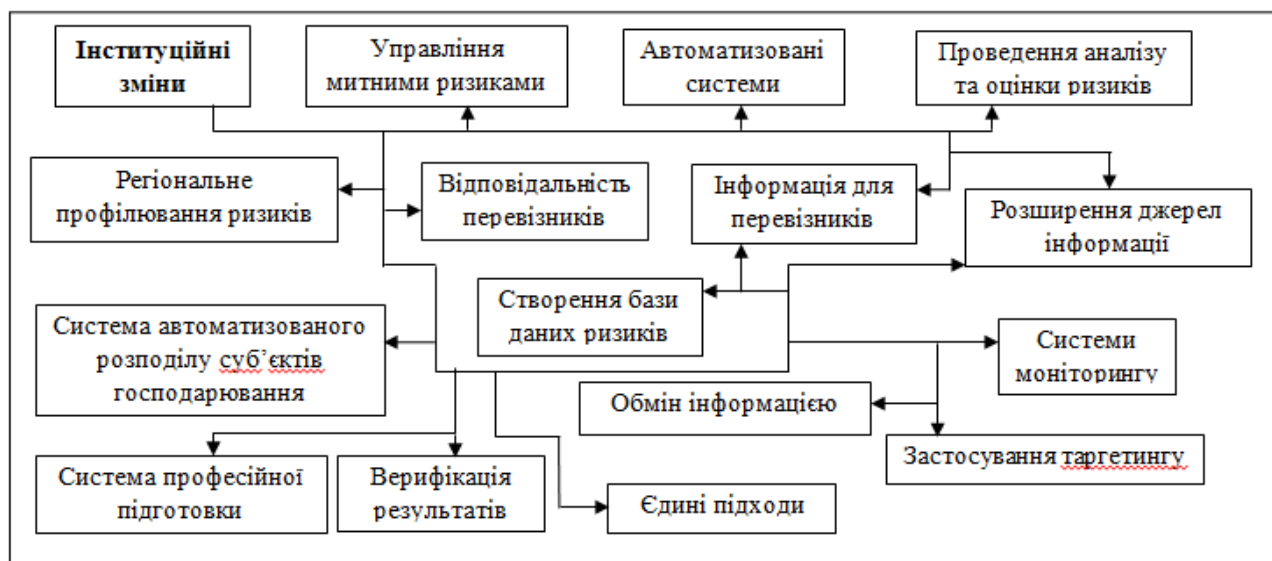

Рис. 3.1. Вдосконалення управління митними ризиками у контексті вдосконалення митної політики України [25, 170]

У найбільш загальному вигляді підвищення ефективності управління митними ризиками можна відобразити наступним чином (рис.3.1.). Відмітимо, що даний напрямок вдосконалення розглядається у контексті загального вдосконалення митної політики, складовою частиною якої є робота з митними ризиками.

Як видно, центральне місце у вдосконаленні митної політики займає робота з ризиками, яка включає у себе поряд із загальним управлінням митними ризиками, проведення аналізу та оцінку ризиків; регіональне профілювання ризиків; застосування таргетингу; створення дієвої і актуальної бази даних ризиків, причому всі ці дії повинні здійснюватись на основі максимальної автоматизації.

На основі врахування фактору ризику у митній діяльності повинна бути побудована і система митного контролю в країні. Це одночасно і вимога до побудови митного контролю в Україні зі сторони міжнародних структур у

митній справі і одночасно логічний і ефективний крок у його побудові, який сприяє утвердженню партнерських відносин між митними органами і суб'єктами бізнесу, тому що застосування системи управління ризиками, яка базується на дотриманні принципу вибірковості, веде до спрощення митних процедур для підприємців, а держава отримує змогу попереджувати митні правопорушення ще на початковій стадії виникнення. Зрозуміло що попередження митного злочину завжди обходиться дешевше державі з позиції як людських, так і матеріальних ресурсів, іміджевих втрат і саме цьому сприяє система управління та аналізу ризиками.

Висновки до 3 розділу

Функціонування митних ризиків за кордоном перебуває під впливом нормативно-правових актів організацій, які здійснюють регулювання митною справою, а саме Всесвітньої митної організації, Світової організації торгівлі; таких законодавчих актів як Митний кодекс Європейського Союзу, Кіотської конвенції тощо. У попередженні і боротьбі з митними ризиками, виходять з того, що основою цього процесу повинен бути ефективний митний контролю, який базується на принципі вибірковості і використовує у своїй практиці систему управління ризиками.

В Україні теж функціонує автоматизована система управління та аналізу ризиками, яка має виконувати ряд завдань, зокрема щодо попередження, прогнозування і виявлення митних правопорушень, концентрація роботи на визначальних ризиках і захист національних інтересів як наслідок всіх попередніх етапів і основним елементом якої є профілі ризику.

Напрямок вдосконалення процесів управління ризиками, є якраз формування якісних профілів ризиків, які б дозволяли виділити головні ризики з позиції важливості впливу їх на процеси у митній сфері і у період війни

такими є ризик недонадходження митних податків у дохідну частину бюджету, що веде до дефіциту грошових коштів для покриття видатків, пов'язаних, наприклад, з обороноздатністю країни.

Важливим є і застосування ефективних методів прогнозування і планування митних ризиків, починаючи від найбільш простих, зокрема експертних методів (індивідуальних та групових) до економіко-математичних методів, які дозволяють спрогнозувати тенденції і наслідки існування митних ризиків.

ВИСНОВКИ

1. Митні ризики є об'єктивною категорією, яка присутня на всіх стадіях розвитку суспільства і має вплив на хід економічних процесів. Вони характеризуються невизначеністю, завданням шкоди, у митній діяльності – впливом на неї, зокрема зменшенням митних платежів до бюджету. Однією з причин виникнення саме митних ризиків є велика кількість учасників митних відносин і внаслідок цього, великий обсяг зовнішньоекономічних ситуацій. Основне завдання органів, які управляють митними відносинами у країні-це попередити виникнення митних ризиків, а у випадку неможливості виконати це завдання, то зменшити негативні наслідки впливу ризику на ту чи іншу ситуацію. Поняття митного ризику присутнє як у вітчизняному, так і зарубіжному законодавстві і зазвичай під ним розуміють порушення митного законодавства під час процесу перетину митного кордону України, а у випадку застосування митного пост-аудиту і після митного оформлення товарів і транспортних засобів і яке призводить до втрати митних надходжень.
2. Митний контроль є основним інструментом боротьби з митними ризиками і його функціонування визначається такими законодавчими актами як Конституція України, Митний та Податковий кодекс, внутрішні накази та розпорядження, міжнародні договори та конвенції тощо. Він повинен базуватись на принципі вибіркової, що відповідає світовій практиці і навколо цього принципу побудована система управління ризиками, яка повинна бути основою ефективного митного контролю. Визначення, яке наведене у п.15 ст.1 Митного кодексу України, визначає митний контроль як сукупність специфічних заходів, які проводяться з метою дотримання митного законодавства. Митний контроль має свій об'єкт-товари та транспортні засоби; суб'єкт-працівники митних органів; форми, зокрема митний огляд, облік товарів

та транспортних засобів, огляд територій і приміщень тощо; принципи проведення, основним з яких є принцип вибірковості.

3. Вдосконалення системи управління митними ризиками базується на врахуванні світового досвіду, виходячи з чого основною формою попередження і максимізації втрат від ризиків має бути автоматизована система аналізу та управління ризиками (АСАУР), яка працює у загальній системі митного контролю країни і на діючій нормативно-правовій базі стосовно митної справи. Основним елементом цієї системи, яка розглядається на трьох організаційних рівнях, а зокрема оперативному, тактичному і стратегічному, є профіль ризику, складовими якого є відомості про сферу ризику; індикатори ризику і перелік необхідних мір впливу щодо попередження або зменшення впливу ризику на хід митного процесу. Крім того, вони поділяються на звичайні та рамкові; документальні та електронні і подаються у відповідній формі паспортів та програмного коду ризику.
4. Факторами ризику, які безпосередньо впливають на процес формування митних надходжень як джерела фінансових ресурсів держави, є наявність великої кількості митних пільг. Надання пільг суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності носить двоякий характер: з однієї сторони, для суб'єкта підприємницької діяльності наявність пільг щодо певних зовнішньоторговельних операцій, дозволяє вивільнені кошти спрямовувати на розширене відтворення своєї фінансово – господарської діяльності, а з позиції держави, фактор наявності пільг, є негативним фактором з позиції мобілізації митних податків, тому що приводить до недонадходження їх до дохідної частини бюджету, що в свою чергу приводить до недофінансування певних видів витрат, зокрема на обороноздатність країни. В період війни зросла кількість пільг по операціях, які безпосередньо пов'язані з потребами оборони країни від агресії росії, наприклад пов'язані з волонтерською діяльністю, Збройних

Сил України і тому ефект від надання таких цільових пільг може переважати над втратами від недонадходження митних податків.

5. Функціонування митних ризиків за кордоном свідчить про наявність відповідної нормативно-правової бази (Кіотська конвенція, Митний кодекс ЄС) і відповідних регулюючих органів у митній справі: Всесвітня митна організація, Світова організація торгівлі. Під митним ризиком розуміється імовірність порушення митного законодавства і наслідки, які можуть настати внаслідок його настання, причому у випадку з Європейським Союзом, порушення законодавства буде стосуватись як законодавства всередині Союзу, так і у кожній з 27 країн-членів. У всіх нормативних документах вказана об'єктивна необхідність існування митного контролю, побудованого на принципі вибірковості і з застосуванням системи управління ризиками, але кожна країна може мати свої методологічні та організаційні особливості її побудови.
6. Вдосконалення процесу управління митними ризиками, полягає у вдосконаленні АСАУР, яка повинна базуватись у першу чергу на якісних профілях ризику. Необхідно сконцентруватись на роботі з основними ризиками, визначальними, які мають безпосередній вплив на митні процеси в Україні і які безпосередньо пов'язані з економічними інтересами країни, особливо у період війни. Саме ризик недонадходження митних платежів є основним з ризиків на сучасному етапі розвитку України, враховуючи гостру нестачу фінансових ресурсів у зв'язку з війною. Ризики необхідно розглядати у контекстів існуючих митних режимів, зокрема найбільш розповсюджених – імпорту (реімпорту), експорту (реекспорту); можливого характеру доручень – правопорушення у контексті митної вартості, зокрема її завищення (заниження); недостовірної класифікації товарів у відповідності до УКТ ЗЕД; неповного або взагалі відсутності декларування товарів; контрабанда товарів; можливої мети переміщення – уникнення сплати митних платежів, відшкодування податку на додану вартість, застосування

митних пілг; товарів, стосовно яких найбільш часто здійснюються митні правопорушення – товари сільськогосподарського призначення, метали і їх брухт тощо.

7. Актуальним є застосування у практиці діяльності митних органів ефективного прогнозування та планування відповідних митних процесів, зокрема митних ризиків. З цією метою необхідно використовувати різноманітні методи прогнозування та планування, починаючи від традиційних методів економічної статистики закінчуючи економіко – математичними методами, які вважаються найбільш точними і прогресивними. У роботі розглянуто побудову матриць ризиків, виходячи з факторів імовірності настання (висока, середня та низька) і часового проміжку настання того чи іншого виду ризику (протягом останніх 12 календарних днів; від 1 до 3 років або в деяких країнах 2 років; відсутній протягом останніх 3 або в деяких країнах 2 років). Побудова таких матриць дозволяє працівникам митних органів зосередитись на найбільш важливих ризиках, які мають як значні негативні наслідки для митних процесів, так і настання яких має високу імовірність, за допомогою залучення більш професійного складу, додаткових коштів по мірі потреби тощо. Може бути і зворотня ситуація: імовірність настання ризику висока, а масштаби втрат для митної галузі не настільки значні, тоді вже на місцях працівники митних органів повинні приймати рішення щодо своїх дій. Не можна відкидати і застосування більш простих методів, наприклад, експертних методів: у деяких практичних ситуаціях, коли потрібне швидке рішення і можливо воно буде і не настільки точним, є логіка застосування експерта, який є спеціалістом зі значним досвідом з того чи іншого митного питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батченко Л., Ковальова М. Європейський досвід управління митними ризиками. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. № 6(226). С. 5-17.
2. Борисенко В.С. Митний контроль експортно-імпортних операцій підприємства. *Сучасні тенденції розвитку митної справи в умовах євроінтеграції*: матеріали наук. - практ. круглого столу (м. Ірпінь, 6 грудня 2016 р.). Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь. 2017. С. 19-22.
3. Брехов С. Розвиток системи управління митними ризиками в контексті підвищення ефективності постминого аудиту в Україні. *Економічний вісник. Серія фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип.1. с.37 - 42.
4. Бугель Ю.В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2020. Том 31 (70). № 4, С.109 – 118
5. Вакульчик О.М., Сисолягіна І. Г. Роль митного пост аудиту в побудові профілю ризику. Вісник Академії митної служби України. Серія: «Економіка». 2011. №2 (46). С. 13-24
6. Герчаківський С.Д. Митна справа. Навч. посіб. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с.
7. Годованець О.В., Кекіш І. П. Митний контроль та митне оформлення. Навч. посібник. Тернопіль: Вектор, 2016. 776 с.
8. Голинський Ю.О., Гриник І.Р. Митний контроль в Україні та напрями його вдосконалення. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С.646-650.
9. Гуцаленко Л. В., Марчук У. О., Фабіянська В. Ю. Митний пост-аудит: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 388 с.

- 10.Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 312 с.
- 11.Дьяченко О.В, Вишинська Т.Л., Литвин С.М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1.С. 218-227.
- 12.За 9 місяців сума митних порушень зросла в 3 рази до 7,1 млрд грн., - Митниця. URL: <https://ukranews.com/ua/news/960248-za-9-misyatsiv-suma-mytnyh-porushen-zrosla-v-3-razy-do-7-1-mlrd-gryven->
- 13.Звіт про результати аналізу фактичного стану та оцінка впливу законодавства на повноту і своєчасність сплати непрямих податків до державного бюджету Затверджено рішенням Рахункової палати від 20.12.2022 № 26-10 URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2022/26-10_2022/Zvit_26-10_2022.pdf
- 14.Звіт про результати аудиту ефективності діяльності Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України. Затверджено рішенням Рахункової палати від 22.12.2020 № 34-3. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/34-3_2020/Zvit_34-3_2020.pdf
- 15.Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2007. 344 с.
- 16.Капітанець С.В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 26. Ч.І. С. 55-58.
- 17.Квеліашвілі І.М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державноуправлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. Вип. 1(21). 2019. С. 1-14.
- 18.Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021.Вип. 35. с.42 – 46

19. Комаров О.В. Механізми адміністрування митних ризиків в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 ; Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2017. 198 с.
20. Комаров О.В. Митний ризик як ключовий елемент механізму державного ризик-менеджменту в митній галузі. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/35594/1/savunova_2010_1_CA_issues.
21. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-vr.
22. Кулик Г. Митні ризики та ризики в управлінні системою державною митною службою України: сутність та співвідношення. Державне управління та місцеве самоврядування. 2012. Вип. 4 (15). С.167-174.
23. Митний кодекс Європейського Співтовариства : Регламент, затверджений Європейським Парламентом і Радою (ЄС) від 23.04.2008 № 450. URL: http://logisticsinfo.ru/wp-content/uploads/2012/11/EUcustoms_Regulation.pdf.
24. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
25. Мужев О.О. Модель розвитку митної політики в Україні в контексті розвитку економічних процесів. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 27. С.167 – 172.
26. Мухін Д. За рік після скасування пільг від розмитнення автівок до бюджету надійшло 35 млрд грн. – Железняк URL: <http://thepage.ua/ua/news/za-rik-vid-rozmitnennya-avtivok-do-byudzhetu-nadiyshlo-35-mlrd-grn>
27. Мушенко В.В., Тімашов В.О. Правовий інститут митного контролю, його принципи, види. *Приватне та публічне право*. 2020, № 2. С. 102-107.
28. Неліпович О.В. Нормативно-правове забезпечення управління митними ризиками в Україні. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №10. (2018). С.129-134. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua>

- 29.Офіційний веб – сайт Державної казначейської служби України URL:
[http://: www.treasury.gov.ua](http://www.treasury.gov.ua)
- 30.Офіційний сайт Державної митної служби України. URL:
<https://customs.gov.ua/>
- 31.Петрук О.М., Костишин Ю.С. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Облік і фінанси*. 2020. № 2 (88). С. 93-102.
- 32.Порядок розроблення профілів ризиків : Наказ Державної митної служби України № 1514 від 22.12.2010 (із відповідними змінами Наказу Держмитслужби № 22 від 11.01.2012). URL:
[https://ips.ligazakon.net/document/view/ МК120030?an=4&ed=2012_01_11](https://ips.ligazakon.net/document/view/МК120030?an=4&ed=2012_01_11).
- 33.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період воєнного стану. Закон України №2120 – IX від 15.03.2022 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
- 34.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. Закон № 2142 - IX від 24.03.22 року URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
- 35.Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи аналізу та управління ризиками та Положення про систему аналізу й селекції факторів ризику при визначені окремих форм митного контролю : Наказ Держмитслужби України від 27.05.2005 № 435. URL:
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0435342-05> (дата звернення: 15.06.2020).
- 36.Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік" (зі всіма змінами). Постанова КМУ № 1424 від 29.12.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-perelikiv-tovariv-a1424>

- 37.Про затвердження Порядку розроблення профілів ризику : Наказ Державної митної служби України від 24.05.2012 № 597. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1514342-10>.
- 38.Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. N 1424. Наказ Мінекономіки № 393-22 від 10.03.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0321-22#Text>
- 39.Про Митний тариф України. Закон України № 674 – IX від 01.07.2021 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-18#Text>
- 40.Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану: Постанова КМУ № 379 від 27.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2022-%D0%BF#Text>
- 41.Про результати аудиту ефективності діяльності Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби та Державної митної служби України. Звіт Рахункової палати України від 22.12.2020 № 34-3 URL:https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2020/34-3_2020/Zvit_34-3_2020.pdf
- 42.Про розвиток системи управління ризиками у сфері митного контролю на період до 2022 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року №978 – р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2017-%D1%80#Text>
- 43.Про спрощення і гармонізацію митних процедур: Міжнародна конвенція від 18 травня 1973 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_643
- 44.Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю. Розпорядження КМУ № 188-р від 26.02.2022.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-%D1%80#Text>

- 45.Про тимчасове зупинення експорту препаратів крові. Розпорядження КМУ № 184-р від 25.02.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2022-%D1%80#Text>
- 46.Протягом 2022 року Держмитслужба перерахувала до Державного бюджету України 300,8 млрд грн митних платежів. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protiagom-2022-roku-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhavnogo-biudzhetu-ukrayini-3008-mlrd-grn-mitnikh-platezhiv-1046>
- 47.Протягом 2022 року Держмитслужба перерахувала до Державного бюджету України 300,8 млрд грн митних платежів. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protiagom-2022-roku-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhavnogo-biudzhetu-ukrayini-3008-mlrd-grn-mitnikh-platezhiv-1046>
- 48.Разумей Г.А. Розвиток механізмів електронного управління митними ризиками. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3 (22). С.267 - 277
- 49.Результати роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-roboti-derzhmitsluzhbi-u-napriamku-zabezpechennia-nadkhodzhen-mitnikh-platezhiv-do-derzhavnogo-biudzhetu-1095>
- 50.Результати роботи Держмитслужби у напрямку забезпечення надходжень митних платежів до державного бюджету. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-roboti-derzhmitsluzhbi-u-napriamku-zabezpechennia-nadkhodzhen-mitnikh-platezhiv-do-derzhavnogo-biudzhetu-1095>
- 51.Система управління ризиками в державній митній справі України : монографія / за заг. ред. О.А. Фрадинського. Хмельницький : НДІ ФП УДФСУ, 2019. 228 с.

52. Столетов Ю.В. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічною діяльністю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. №10. 2011. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=340>
53. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія/за заг. наук. ред. А.І.Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с.
54. Терещенко С.С., Галько С.В. Правова основа формування системи аналізу ризиків як інструменту вдосконалення технології здійснення митних процедур. *Митна безпека*. 2010. № 2. С. 26–36.
55. Товт В.М. Сутність та особливості здійснення митного контролю. *Ефективність державного управління*. вип. 1 (58). ч. 1. 2019. С. 133-142
56. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062>
57. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / за заг. ред. І.Г. Бережнюка. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2014. 288 с.
58. Федоришина Л.М. Митні ризики: підходи до трактування та класифікації. Східна Європа; економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 3 (20). С. 127-135.
59. Хома В.О., Царенко В.І. Актуальні проблеми удосконалення системи протидії митним правопорушенням: монографія. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України. ФОП Мельник А.А., 2018. 194 с.
60. Щербатюк Н. Організація митного контролю: європейський досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. №1. С. 387-391.

